БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
АПРЕЛЬ
19
ВТОРНИК
№ 91 (4575).

Өртээ 20 көп.

Хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннары! Социалистиг хүлээлгелерни күүседири—коллектив бүрүзүнүң алдарлыг херээ! 1960 чылдың—чеди чылдың ийиги чылының улус ажыл-агыйжы планын хуусаа бетинде болгаш ажыр күүседири дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын уламна калбартыңар!

(1960 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ЧАСКЫ ТАРЫЛГА ҮЕЗИНДЕ МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫ КАЛБАРТЫР

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң делгеренгей программазын ажылдап кылган СЭКП ТК-ның декабрь (1959 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылдың ийиги чылының—1960 чылдың часкы хову ажылдарын чедиишкинниг эрттирер дээш белеткелди барык доозуп турар. Чамдык черлерде, ылаңгыя Барыын талакы районнар часкы хову ажылдарын эгелей берген.

1960 чылда областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тарылга шөлүн 20 хуудан эвээш эвес калбартыр, эрте чажар тараа культураларының тарылгазын 6—8 ажыл хүннеринде доозар, областың колхозтары ортумаа-биле 12,6 центнерден, совхозтары—13,2 центнерден эвээш эвес дүжүттү бо чылын алыр деп бедиткен хүлээлгени алганнар.

Бо алдынган бедик хүлээлгениң чедиишкинниг күүсеттинери, хамыктың мурнунда партия организацияларының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының деңнелинден кол хамааржыр. Мынчангаш көдээ партия организациялары боттарының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылын колхозчу, механизатор бүрүзүн, совхозтуң ажылчын бүрүзүн бодунуң алган хүлээлгезин күүседиринче мобилизастаар, колхоз, совхоз бүрүзүнге күш-ажылдың хайнышкынныг байдалын тургузарынче чаа-чаа курлавырларны илередип, ажыглаарынче оларның кичээнгейин угландыр тургузар ужурлуг.

Часкы хову ажылдарын, ылаңгыя бедик дүжүт дээш демиселге чедиишкиннерни колхозчу тараажылар, механизаторлар, совхозтар ажылчыннары шиитпирлээр. Мынчангаш масса-политиктиг ажыл кайда-ла партия организациязының кичээнгейиниң төвүнде тургустунган болдур, ында ажыл-херек чедиишкинниг шиитпирлеттинип турарын практика көргүзүп турар.

Чаа-Хөл районнуң партия организациязы часкы тарылганың үезинде тараажыларның ортузунга чорудар организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарның планын чогаадып кылган. Хову турлагларынга ажылдаар агитаторларны бадылаан болгаш оларның район чөвүлел хуралын эрттирген. Ол-ла районнуң Ленин аттыг колхозунуң Ооруг, Улуг-Хову, Ак-Хем турлагларында, «Бурунгаар» колхозтуң Шаңчы хову турлаанда агитпунктуларны дерип белеткээн. Ол ышкаш Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик болгаш чамдык өске-даа районнар часкы тарылга үезинде масса-политиктиг ажылга багай эвес белеткеттинген.

Ындыг болза-даа чамдык районнарда бо чугула политиктиг ажыл-агыйжы кампанияга уткуштур агитмассалыг ажылдың белеткели сула чоруп турар. Чижээ, партияның Таңды, Сүт-Хөл, Бии-Хем болгаш өске-даа райкомнары сөөлгү үеге чедир-ле хову турлагларын дерип белеткевээн, аңаа ажылдаар агитаторларны шилип албаан, оларның сургаалдалыг хуралдарын эртирбээн болгаш лекция, беседаларның тематиктиг планнары чогааттынмаан.

Агитмассалыг ажылдың дээштиг болуру агитаторларның онза кичээнгейин угландырар херек. Беседа болгаш номчулга бүрүзүн колхозтуң, бригаданың, ооң тус-тус кежигүннериниң мурнунда тургустунган сорулгалары-биле сырый холбаштырары чугула. Агитатор бүрүзүнүң чалбыыштыг сөзү көдээниң ажыл-ишчилериниң эрес-маадырлыг күш-ажылче көдүрүп, оларның сеткил-сагыжын хайныктырган турарын чедип алыр херек.

Тарылгада ажылдап турар ажыл-ишчилерниң ортузунга социалистиг чарышты тодаргай удуртуру, ооң түңнелдерин хүн бүрү үндүрери, мурнакчыларны хүндүлел, көргүзүг самбыраларынга илередири, чарышка тиилекчи агрегаттарга тыпсыр кызыл тукчугаштарны, вымпелдерни болгаш макталганың өске-даа хевирлерин тургузары чугула.

Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң шылгарангай чедиишкиннери бүгү совет улусту өөреткен. Ол чедиишкиннерниң үндезини кижилер-биле ажылды эки тургусканында. Ынчангаш Рязаньның партия организациязының көдээге политмассалыг ажылды чорудар талазы-биле байлак дуржулгазын ажыглаары СЭКП райкомнарының болгаш партия эге организацияларының чугула сорулгазы болур.

Политмассалыг ажылды чорударынга көдээниң партия, совет, комсомол, профэвилел, ажыл-агый организацияларының удуртукчуларын. интеллигенцияны, бүдүрүлгениң мурнакчыларын калбаа-биле киириштирер херек.

Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар часкы тарылга үезинде боттарының дыштанылгазын эки эртиреринге таарымчалыг байдалдарны тургузар. Хову турлагларында кызыл булуңнарга, агитпунктуларга чаа солуннарны, журналдарны, янзы-бүрү оюн херекселдерин делгеп белеткээр херек. Көжер библиотекаларны организастаарынга, көскү агитацияның бүгү хевирлерин калбаа-биле ажыглаарынга культура чырыдыышкын албан черлерин хаара тудар херек.

„Элегес“ совхозта

Тараа культураларының бедик дүжүдүн алырының эң боттуг хемчеглериниң бирээзи болза черниң шыгын өй-шаанда базырары болур. Таңды районнуң «Элегес» совхозунда аныяк комсомолчу механизаторлар Александр Гаранин болгаш Александр Верещагин олар шык базырыышкынынче бир-ле дугаар кирген. Олар бот-боттарының аразында чарышпышаан, бүдүрер ажылдың нормазын хүн бүрүде 115 хуу чедир күүседип турар.

Чурумта: Аныяк механизаторлар А. Гаранин болгаш А. Верещагин шык базырыышкынында.

Фото **В. Чапайкинниң.**

Ж. Самбунуң Москвадан үнүпкени

Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Жамсарангийн Самбу үдеп чоруур кижилери-биле кады Совет Эвилелин эртип көөрү-биле апрель 16-да Москвадан үнүпкен. Ол Украинага болгаш Белоруссияга барган соонда, Варшаваже чоруптар.

Эштер К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, Н. А. Мухитдинов болгаш оон-даа өскелер МАР-дан келген хүндүлүг аалчыны Внуково аэродромундан үдээннер.

К. Е. Ворошилов болгаш Ж. Самбу олар чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

Ж. Самбунуң Киевте чеде бергени

КИЕВ. (СЭТА). Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбуну болгаш ону үдеп чоруур кижилерни Совет Украинаның найысылалы апрель 16-да улуг өөрүшкү-биле болгаш изии-биле уткуп алган.

УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Д. С. Коротченко, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Т. Кальченко, Украинаның КП ТК-зының Секретары И. П. Казанец болгаш өске-даа албан-дужаалдыг кижилер болгаш хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилери моол аалчыларны утканнар.

Д. С. Коротченко болгаш Ж. Самбу олар аэродромга чүве чугаалааннар.

А. И. Микоянның Москвада ээп келгени

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян Багдадтан апрель 16-да Москваче ээп чедип келген. Ол Ирак Республиканың найысылалынга Совет үлетпүр делгелгезиниң ажыдыышкынынга барып чораан.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга эштер Н. А. Мухитдинов, А. Н. Косыгин болгаш өскелер-даа А. И. Микоянны уткуп алганнар.

Ирак Республиканың ССРЭ-де элчини Абдель Вахбад Махмуд болгаш ирак элчин чериниң ажылдакчылары утканнарның аразынга база турганнар.

(СЭТА).

Практиктиг өөредилге

Кызылдың эмчи училищезиниң студентилериниң практиктиг өөредилгези улам экижип турар. Училищеге өөрениринин хуусаазы чаа өөредилге чылындан эгелеп 4 чыл болур.

Амгы үеде 1-ги болгаш 2-ги курстарның студентилери эртенгиниң 9 шактан 12 шакка чедир хоорайның хирургия болгаш терапия клиникаларынга, уруглар болгаш акушер-гинекология салбырларынга аарыг улус хүлээп алыр өрээлдерге санитарка ажылдакчылары бооп ажылдап турарлар. Бо чылын училищениң студентилери эмчи сестразының бүгү-ле ажылдары-биле таныжарлар.

Практиктиг кичээлдерниң организастыы, база ооң чоруп турар байдалы дээш эмнелге салбырларының эргелекчилери харысалгалыг болуп, студент бүрүзүн хамаарышкан салбырының дежурный эмчизинге хүлээдип берип турар.

Студентилер бо чылдан эгелеп чайгы каникулдуң үезинде ыяавыла эрттирер практиктиг ажылдарны чорудар. Чижээ, 1-ги курс—15 хонукта, 2-ги курс—30 хонукта, 3-кү курс—45 хонукта эмчи сестразы болуп ажылдаар, а 4-кү курс—6 ай хуусаалыг практиканы эртирип, аарыг улусту эмчиниң үргүлчү контролю-биле хүлээп ап ажылдаар.

Кудуку курстарның студентилериниң эмнелге палаталарынга өөредири—өөредилге программазының бир кезээ болур. Дежурныйлаашкын үезинде студентилер шактарын долу болгаш чөптүг ажыглаан тудум, олар практиктиг ажылдарны дүрген болгаш боттарынга ажыктыг кылдыр шиңгээдип алыр.

С. ДОРЖУ.

300 КУБОМЕТР

1960—1961 өөредилге чылынга одаар ыяш белеткээринге Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң колхозчулары болгаш база суурнуң чону, ында школаның башкылар коллективи база үстүкү класстарның өөреникчилери школаның одаар ыяжын белеткээринге шефтээшкин чоруткан. Ооң түңнелинде 300 ажыг кубометр одаар ыяшты белеткээш, школа хериминиң иштинче сөөртүп, дүжүрген.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Ажылдың баштайгы беш хүннеринде

Бора-Ооргаңы ажып баткан азы Бай-Дагның эдээн өрү чоктаан кижи бүрүзү Баян-Колдуң ховузунда тараажыларның магаданчыг күш-ажылын дораан-на сонуургалдыг хайгаарай бээр. Шык базырып илииртээн, кур шөлдерни аңдарган күчүлүг трактор агрегаттары, чаа черлерниң хараганын аштап өрттеткен звенолар дээш, ында кандыг ажыл көзүлбес дээр. Демниг күш-ажыл солун-даа, хөглүг-даа.

Шоссе оруктуң Улуг-Хем талазында—(элээн ырактан илден) хову турлаа. Лозунг, плакат, көргүзүгнүң өске-даа агитациязы-биле шиметтинген, крышалыг улуг бажыңның кырында кызыл тук кижилерни күш-ажылче улам сорук киирип турар. Оортан кывар, чаар чүүлдү алгаш агрегаттарны эргий хандырар тускай кижи чорупт турар. Дүштээшкин үезинде оортан тергелиг аъттарда чемнерлиг поварлар агрегаттарже болгаш звеноларже угландыр база үнүптерлер.

Көк-Чыраада Ленин аттыг колхозтуң комплекстиг ийиги бригадазы часкы хову ажылын шак ынчаар организастыг чорудуп турар. Бригадир эш Доспанай, учётчик эш Хирлишпен олар ажыл-ишти билдилиг башкарып турар.

Колхозтуң бо чылын тарылгазы 4063 гектар, ооң хөйү азы 2778 гектары ийиги бригадада. Ажылдың баштайгы беш хүннеринде: 5 тракторлар-биле 700 гектарның шыгын базырып илииртээн; 4 тракторлар-биле 195 гектарны аңдарган; 34 кижи 118 гектарның хараганын туруп аштаан.

Бригада эрткен чылын ындыг-ла эки эвес дүжүт алган. Ону бо чылын болдурбас, бедик дүжүттү өстүрүп алыр дээш белеткелди бригада хынамчалыг чоруткан. Чемишчидилгеге 620 тонна өдекти, 5 тонна хүлдү болгаш 6 тонна күш өдээн тарылга шөлдеринде төккен. Үрезинни эки арыглаар, ооң үнүштүг шынарын бедидер талазы-биле багай эвес белеткенген. Черни шын ажылдап кылырынче чугула кичээнгей салдынып турар.

В. БАИР.

Улуг-Хем район

Каа-Хем районнуң эр, херээжен колхозчуларынга, көдээ ажыл-агый артельдериниң болгаш район организацияларының удуртукчуларынга

Таңды районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң

ХАРЫЫ ЧАГААЗЫ

Эргим эштер!

Силерниң районнуң база бүгү чурттуң ажыл-ишчилери ышкаш Таңдының колхозчулары, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киргеннер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирген бистиң районнуң ажылчы чоннары рязань малчыннарының болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа мурнакчыларының кайгамчыктыг дуржулгазын ажыглавышаан, чеди чылдың ийиги чылының планын ажыр күүседирин, мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын шиитпирлиг көвүдедирин, продукцияның единицазының бот-үнезин чиигедирин, күш-ажыл чарыгдалдарын максималдыг чиигедирин чедип алырын, ол сорулга-биле бүгү-ле көдээ ажыл-агый чорудулгаларынга механизацияны нептередирин хүлээнген.

Бо чылдың бирги кварталында ажылга чамдык эки түңнелдерни чедип алган бис. Сүт садар талазы-биле хүлээлгени район 131,8 хуу күүсеткен, а «Межегей» совхоз ону 145,3 хуу, «Элегес»—132,2 хуу сайгарган. Хүлээлгелерин «Революцияның чалбыыжы» (124,1 хуу), «Совет Россия» (121,6 хуу) колхозтар чедиишкинниг күүсеткеннер.

Бирги кварталда сүт бүдүрери 1959 чылдың ол үези-биле деңнээрге 1932 центнер, а ону күрүнеге садары — 1790 центнер көвүдээн, азы сүт бүдүрери 1,4 хуу, а садары—1,5 хуу көвүдээн.

Эът садар талазы-биле хүлээлге 137,9 хуу күүсеттинген, ооң иштинде «Межегей» совхоз ону 241 хуу, «Кызыл партизан»—160,5 хуу, «Тиилелге»—146,2 хуу сайгарган. Саткан эъттиң нийти санының 49 хуузу хаван эъди болуп турар.

Хүлээлгелерниң ажыр күүсеттинерин саанчылар, хойжулар, хаван ажаакчылары, инек кадарчылары, бызаа ажаакчылары хандырган. Ол бөдүүн ажыл-ишчилер малдың бүгү чүзүннериниң баш санын бүгү хемчег-биле көвүдедиринге болгаш ооң продуктулуун бедидеринге боттарының күштерин харамнанмайн турарлар. Бистиң 12 мурнакчы саанчыларывыс азырал инек бүрүзүнден 600 килограмм ажыг, 11 саанчылар—500 килограмм ажыг база фермаларның 33 ажыл-ишчилери эъткир-сүткүр инек бүрүзүнден 300 ажыг килограмм сүттү саап алганнар.

Инек бүрүзүнден ортумаа-биле 745—672 килограмм сүт саап алган «Межегей» совхозтуң саанчылары эштер Белоусова, Пооль, Никифорова, Карташова, Чеботаева олар кончуг эки түңнелдерни чедип алганнар. Олардан «Элегес» совхозтуң саанчылары эштер Чащина, Карамалитова олар бичии-ле хожудай берген. Олар бир инектен-не ортумаа-биле 608—604 килограмм сүттү сагганнар. «Совет Россия» колхозтуң саанчылары эштер Фефелова, Иванова, «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Чооду Чайзатмаа, Фролкова оларның чедиишкиннери улуг, бо ийи ажыл-ишчилерниң кайызыдаа механиктиг саалданың ачызы-биле 74 инектерни саап турар.

«Кызыл партизан» совхозтуң хойжузу Оюн Мандай-Норбу (баштайгы оолдаашкында төрүүр 100 хойга онаалтыр 119 хураганны ап), «Межегей» совхозтуң хойжулары Оюн Сырат болгаш Куулар Сюрюнчап (оларның кайызы-даа төрүүр 100 хойга онаалтыр 102 хураганны чедиишкинниг доруктуруп) малдың баш санын көвүдедир талазы-биле элээн чедиишкиннерни чедип алганнар.

«Совет Россия» колхозтуң бызаа ажаакчызы Рая Билзэтмаа 54 инектерге 114 бызааларны чагыштырып өстүрген болгаш бызаа бүрүзүнге онаалтыр 900 грамм деңзи немелдезин алган. «Элегес» совхозтуң бызаа ажаакчызы Бумба Чыртак-кыс бызаа бүрүзүнден хонукта ортумаа-биле 930 грамм деңзи немелдезин алган.

Эъткир угланыышкынныг инектерге бызааларны чагыштырып эмзирип турар «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң инек кадарчылары Клепикова, Кононова олар хонукта 500 грамм деңзи немелдезин ап турар. «Тиилелге» совхозтуң хаван ажаакчызы М. С. Саган-оол хаваннарның хонукта деңзи немелдезин 420 грамм чедир ап турар.

Районнуң бүгү хөй-ниитизи, малчын бүрүзү социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче кичээнгейни салып турар. Социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезинге бедик көргүзүглер дээш мактап шаңнаарының хемчеглери ажыл-агый бүрүзүнде алдынган болгаш алдынып турар.

Чоокта чаа ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязы болуп эрткен. Аңаа мал ажылының мурнакчылары илеткелдер кылып, чүве чугаалааннар. Хойжулар Оюн Кашпык-Кара («Кызыл партизан» совхоз), Григорий Шилги («Элегес» совхоз), саанчы Валентина Чащина («Элегес» совхоз), хаван ажаакчызы Александр Хасанщин («Элегес» совхоз), бызаа ажаакчылары Фролкова («Революцияның чалбыыжы» колхоз), Р. Билзэтмаа («Совет Россия» колхоз) болгаш өскелер-даа боттарының ажылының аргаларының дугайын чугаалааннар.

Малчыннарның ажылының дуржулгазын солчурун калбаа-биле практикалап турар бис. «Элегес» совхозка хаваннарны семирти азыраар болгаш ажаар дуржулганы өөренир талазы-биле экскурсияны чоруткан. «Кызыл партизан» совхозта хураганнарны ажаарының нептерээн сакманныг методу-биле хойжулар таныжкан. Фермалар ажылдакчылары «Революцияның чалбыыжы» колхозта инектерни баглавайн ажаап турар арганы болгаш электромеханиктиг саалданы ажыглап турарын таныжкан. Бүгү ажыл-агыйларда кызыл вымпелдерни тургускан. Оларны эң эки бригадаларга болгаш фермаларга тыпсып турар.

Көскү агитацияның чугула чепсээ болза хып турар кызыл сылдыстар деп санап турар бис. Оларны сүт саалдазының дүн-хүн иштинде доктааткан онаалдазын чедиишкинниг күүсеткен фермаларга кыпсып турар. Ону «Революцияның чалбыыжы» «Совет Россия» колхозтарда нептереткен.

СЭКП райкому болгаш райкүүском шилчир кызыл туктарны тургускан, оларны мурнакчы колхозтарга болгаш совхозтарга тыпсып турар. Ол ышкаш эът, сүт бүдүрер база садар талазы-биле бедик көргүзүглерлиг фермаларга тыпсыр шилчир кызыл вымпелдер бар.

Эът садарының талазы-биле бирги кварталдың хүлээлгезин 241,3 хуу, сүттүүн—145,3 хуу күүсеткен «Межегей» совхозка бирги кварталдың түңнелдерин барымдаалааш шилчир Кызыл тукту тывыскан. Шилчир вымпелдерни «Межегей» совхозтуң Алаак фермазы болгаш «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң төп сүт-бараан фермазы мурнукузу хевээр тудуп турар.

Бирги кварталда көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алган мурнакчылар СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң Хүндүлүг бижиктери-биле шаңнаткан.

Ийиги кварталда 1122 тонна сүттү, 496 тонна эъттн, 109 тонна дүктү күрүнеге садар ужурлуг бис. Бо хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседири-биле 936 баш мыйыстыг бода малды, 2852 баш хойларны болгаш 1786 баш хаваннарны одарладыышкында болгаш семиртилгеде тургускан бис.

Бирги кварталда район ниитизи-биле инек бүрүзүнден ортумаа-биле 310 кг сүт саалдазын чедип алган. Малдың кададын дүн-хүн чок организастап, ону ногаан болгаш концентраттыг чемнер-биле немей чемгерип тургаш (бир литр сүтке онаалтыр 100—150 граммдан эвээш эвес) ийиги кварталда бир инекке сүт саалдазын 1100 кг чедирер деп бодап турар бис. Ажылды улам ыңай экижидери-биле чайгы үеде малдың семиртилгезин организастаар, малды баглавайн ажаарын организастаар болгаш электромеханиктиг саалданы мурнакчы ажыл-агыйларга ажыглаар талазы-биле семинарларны чорударын планнап турар бис. Практиктиг дуза көргүзери-биле хожудап турар ажыл-агыйларже мурнакчы малчыннарның үнүүшкүннерин кылырын практикалаар бис.

Продукцияның бот-үнезин, күш-ажыл чарыгдалдарын улам ыңай чиигедир, мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедир дээш мал ажылында хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаар чорукту калбаа-биле нептередир бис. 1960 чылда бөлүк-бөлүк чагыштырып эмзирер арга-биле 2450-ден эвээш эвес бызааларны өстүрүп доруктурар, үш хаван фермаларын хаваннарны бөлүк-бөлүү-биле станок чок ажаар аргаже шилчидер, мыйыстыг бода малды баглавайн ажаары-биле 13 инек кажааларын эде дерир бис. Инектерниң электромеханиктиг саалдазын, инектерниң болгаш хаваннарның автосуггарылгазын, хойларның тарып боозадылгазын болгаш мал ажылында өске-даа мурнакчы аргаларны бүгү ажыл-агыйларга нептередир бис. Ажылдың дуржулгазын силерниң-биле үргүлчү солчур бис. Бот-боттарынга келчип, баржыры, бар четпестерни дүрген илередир, чаа, мурнакчы чүүлдерни ажыглаар, мурнакчыларның чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередир талазы-биле боттарывыска дуза көргүсчүр арганы бээр.

Районнуң ажылчы чоннарының даасканы-биле: **А. Белоусова.** — «Межегей» совхозтуң саанчызы, **Р. Билзэтмаа.** — «Совет Россия» колхозунуң бызаа ажаакчызы, **С. Верзилин.**— СЭКП райкомунуң секретары, **Г. Гудков.** — «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң даргазы, **М. Достак-оол.** — Райкүүском даргазы, **А. Пушкарев.** — Районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязының начальниги, **В. Пащенко.**— «Межегей» совхозтуң директору, **О. Кашпык-Кара.** — «Кызыл партизан» совхозтуң хойжузу, **В. Рудин.** — Сталин аттыг колхозтуң даргазы, **А. Хасанщин.** — «Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы, **И. Юртаев,**—«Кызыл партизан» совхозтуң директору.

1960 чылдың ийиги кварталында бистиң хүлээлгеливис:

	БҮДҮРЕРИ:	КҮРҮНЕГЕ САДАРЫ:
Сүт:		
Колхозтар —	6.309 тонна.	3.638 тонна.
Совхозтар —	730 тонна.	635 тонна.
Дүк:		
Колхозтар —	936,5 тонна.	848 тонна.
Совхозтар —	198 тонна.	177 тонна.
Эът:		
Колхозтар —	3.490 тонна.	2.970 тонна.
Совхозтар —	730 тонна.	635 тонна.

АПРЕЛЬ 22-ДЕ В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 90 ЧЫЛ БОЛУР

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ПРОЛЕТАРИАДЫНЫҢ БАШТЫҢЧЫЗЫ

Таврическ ордузунга болган Коминтерниң II конгрезиниң хуралынга делегей байдалының дугайында илеткелди В. И. Ленин кылып тур. 1920 чылдың июль 19. Петроград. СЭТА-ның фотохрониказы.

Ленинниң ады делегейниң ажылчын аңгызының хосталгалыг шимчээшкини-биле сырый холбашкан. Ленин делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң улуг сорук кирикчизи болгаш организакчызы чораан. Коминтерниң конгресстеринге ооң төөгүлүг чугаалары, шылгарангай эртем ажылдары бүгү чурттарның пролетариадын ёзулуг революстуг стратегия болгаш тактика-биле чепсеглеп, ажылчын аңгының хосталгазы дээш, социализм дээш революстуг демиселдиң хөй чылдарда оруун тодараткан.

Немец болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң база бир хоочун ажылдакчызы, Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының Төп Комитединиң кежигүнү Вильгельм Кёненниң сактыышкыннарын моон адаанда допчузу-биле парладывыс. В. Кёнен Коминтерниң III конгрезинге В. И. Ленин-биле ужурашкан дугайын, немец революстуг ажылчын шимчээшкининге Владимир Ильичиниң аажок улуг сагыш салып чораан дугайын бо сактыышкыннарында чугаалап турар.

Германияның Коммунистиг партиязының эвээш санныг төлээлери Коммунистиг Интернационалдың III конгрезинге киржири-биле 1921 чылдың эгезинде Петроградка чедип келген чүве, ооң составынга мен база чораан мен.

Германиядан чоруурувустуң мурнунда-даа, Балтий далайга чоруп тургаш-даа Петроградта чогум чүү боор турары биске билдинмес турган. Ол үеде Москвага болуп турган РКП(б) X съездизиниң төлээлериниң чамдызы орус ажылчын аңгының эң эки болгаш шылгарангай оолдарын баштап алгаш, Соңгу чүкче дүрген базым-биле бурунгаарлап чоруп олурганын далай эриинге чоокшулап келгеш безин билбээн бис. Ынчаарда ханага чыпшыр кыстырган контрреволюсчуларның артынчылары аныяк республикаже шаап халдаашкынны Петроградтың далай шивээзинден кылырынга база катап белеткенип турган...

Ол контрреволюстуг сөөлгү тура халыышкынның дугайында чүнү-даа билбейн, Петроградка чедип келген бис. Бистиң төлээлер 1921 чылдың мартта болуп эрткен каттыштырылга съездизиниң сөөлүнде Германияның компартиязының Төп Комитединиң Москваже, Коммунистиг Интернационалдың Күүсекчи Комитединче чоруткан баштайгы төлээлери болган. Үймээн үнген Кронштадтты эш Ворошиловтуң удуртулгазы-биле кызыл кезектерниң ээлеп алган дугайында командирлерниң рапортун РКП(б) Төп Комитединиң кежигүннери «Астория» гостиницага хүлээп ап турган байырлалдыг ёзулалга киржир аас-кежиктиг болган бис. Ол шивээни алдынмас чүве кылдыр 200 чылдарның дургузунда санап келген чүве болгай. Ажылчыннар, тараачыннар, матростар, партияның X съездизиниң төлээлери ук шивээни штурм-биле ээлеп алганнар. Ол операцияга хөй-хөй кагарандар болгаш коргуш чок чоруктар негеттинип турган. Атакаже киргеннер мугулдурнуң эрип буступ чыткан доштуң эртип кешкен болгаш революцияның тиилелгезин боттандырганнар. Контрреволюцияга удур боо-чепсектиг үнүүшкүннүң сөөлүнде каш хонук эрткенде, Ленинге ооң Кремльде ажылдаар кабинединге баар чалалганы алган бис.

Четтикпейн манаан сагыш-сеткилдиң кажан-даа болбаан ханышкызы-биле Кремльче чоруптувус. Кажан ооң кабинединге кирип кээривиске шылгарангай организакчы, теоретик, практик болгаш кижи төрелгетенниң төөгүзүнде өндүр чаагай революцияның баштыңчызы бөдүүн, ээлдек, эвилең Ленин бистерни улуг найыралдыы-биле уткуп алган...

Марттың ол күжениишкинниг хүннеринде Ленин ажылга чарлыкаш, мырыңай-ла чай чок турган, ол дугайын Ленин биске ажыы-биле чугаалап турган чүве. Ындыг турбуже, Германияның Коммунистиг партиязында чөрүлдээлерниң дугайында бистиң медээлеривисти ол кончуг кичээнгейлиг дыңнаан...

Ленин бүгү-ле чүвениң дугайын, ажылчын шимчээшкининге болгаш Германияның культурлуг амыдыралынга чүү чүве кандыг-бир ужурдузаны чедиргенин бистен айтырып эгелээн. Бистиң таныжарывыс шылгарангай кижилерни, үзел-бодалдарның чаа агымнарын, ылаңгыя чуртта байдалды ол онза сонуургап турган.

Ленин-биле бистиң кылган беседавыстың үезинде чуртта тургустунган байдалдың угаазылыг анализин бээр, күштерниң деңзигүүрүн илередир болгаш массаларның билиг-медерелиниң деңнелин тодарадыр оралдажыышкын кылдынган. Биске айтырыгларны салбышаан, Ленин бирги ээлчегде массаларның бодалы, оларның билиг-медерелиниң болгаш организастыг чоруунуң деңнели кандыгыл, болуушкуннарны канчаар көрүп турарыл, олар кайы баштыңчыларга бүзүреп, кайызынга бүзүревейн турарыл, чаа революстуг көдүрлүүшкүнге Германияда кандыг күштер өзүп турарыл дээрзин билип алырын күзеп турган. Ол чугааның үезинде Ленин кандыг-даа түңнелдерни кылбайн турган. Ол чүгле бистиң чугаавысты дыңнап, бүгү-ле чүвени бодап көөрүн күзээр турган. Делегейниң ам болур улуг хуралдарынга киржир ужурлуг турган бис.

Ленинниң Германияга шуут болгаш изиг сонуургалы мээң сагыжымны хайныктырган. Ленин ышкаш Германияның төөгүзүн, немец классиктерни хандыр билир болгаш немец философтарны өөренип алган ындыг күрүне ажылдакчызы азы политикчи чок болган. Ол немец дылды кымдан-даа артык билир турган. Берлин, Лейпциг, Прага, Вена, Берн болгаш Цюрих хоорайларга он чылдар дургузунда немец дыл ооң ийиги хереглел дылы болуп турган. Бодунуң салгаан бурунгулары Маркс биле Энгельстиң номналын ханызы-биле ёзулуг-ла өөренип алган. Карл Маркстың, Фридрих Энгельстиң төрээн чуртунга ооң изиг сонуургалы марксизмниң улуг идейлиг эчис сорулгалары-биле шуут холбашкан турган.

* * *

Германияның каттышкан коммунистиг партиязының өмүнээзинден мени чогуур партияларның орус, француз, итали болгаш болгар төлээлекчилери-биле кады Коминтерниң III конгрезиниң ажылын удуртур президиумунга соңгаан. Оон аңгыда Ленинни баштыңнадыр хүндүлүг президиумну база соңгуп алган бис.

Германияда 1921 чылдың март болуушкуннарының үезинде болган частырыглар-биле холбашкан санал-оналдарның эгелээн хүннеринде мээң даргалаар ээлчээм келген. Бодунуң частырыгларын билинмейн турган чамдык төлээлерниң тускай медеглелдери-биле холбаштыр саналдарны бээрин орус төлээлер база катап күзеп турган чүве. Ол хүн, 1921 чылдың июль 1-де конгресске чидиг дүшкүүрлүг байдал эгелээн. Ленин кымга-даа билдиртпейн артыы эжиктеп президиумга чедип келгеш, санал бээри-биле бижидерин күзеди. Олурганнарның кичээнгейин бодунче хандытпазын оралдашпышаан, президиум столу-биле дужаашкаш үстүү чадада олуруп алды. Оортан ораторларны көрүп, оларның чугаазын кичээнгейлиг дыңнаар дээш чоокшуладыр олуруп алганы ол чүве-дир.

Бодунуң төлээлериниң саналдарын бадыткап чүве чугаалаан эш Террачиниң соонда Ленин тактиканың айтырыгларының талазы-биле орус төлээлерниң тезистеринге санал бергеннерниң киирген чазалгаларын чүүл-чүүлү-биле буруу шаап, «чөөн мелегей» чоруктарны сойгалап илереткен. Ленин бодунуң саналын немец дылга берген, чүге дээрге немец дыл шаанда делегейниң ажылчыл шимчээшкининде, конгресстерге хереглээр ниити дыл болуп турган. Ленин тактиканың айтырыгларының талазы-биле бодунуң төөгүлүг саналын дараазында программалыг чүүлдер-биле дооскан: «Бир эвес демиселдиң үезинде ажылчы чоннарның хөй нуруузу—чүгле ажылчыннарның хөй нуруузу эвес, харын база бүгү дарлатканнарның болгаш мөлчүткеннерниң хөй нуруузу бистиң талавыста болу берзе—ынчаарда шынап-ла тиилээр бис». Ол сөстерни конгресстиң киржикчилери үргүлчүледиг адыш часкаашкыннары, йөрээл салыышкыннары-биле хүлээп алган. Конгресске аймаазыралды болдурарын оралдажып турган барыын үзелдиг теоретиктерни болгаш кедергей нүгүлдекчилерни конгресстиң хөй нуруузунуң ленинчи тезистерни калбаа-биле деткээн чоруу туюлунга чедир тиилеп үнген.

Оон дараазында Россияның коммунистиг (большевиктер) партиязының тактиказының дугайында Ленин бодунуң делгеренгей илеткелин кылганының база хөй хүннерде үргүлчүлеп келген хайнышкынныг дискуссияның доозулганының соонда ленинчи саналдарны болгаш ооң-биле кады Россияның коммунистиг (большевиктер) партиязының тактиказын чүүлдүг деп көрген резолюцияны президиумнуң өмүнээзинден номчуур аас-кежик меңээ онаашкан.

Конгресстиң төлээлери үргүлчүледиг адыш часкаашкыннары, йөрээл салыышкыннары болгаш «ура» деп үннер-биле Ленинге, совет улусту баштап алгаш, ооң кылып турар бүгү делегейге төөгүлүг ажылы дээш өөрүп четтириишкинни илередип турганнар. Ынчалза-даа өөрүшкүнүң байырын аңаа чедирерин олурушканнар улам үргүлчүлеп туруп бээр орта, Ленин президиумнуң өске кежигүннерин мурнунче киирип, боду аткаарлаарын оралдажы берген. Шак ынчаар хүндүлеп көрген чорук ону човаткан деп чүве тодаргай билдинип турган.

Шаанда Михельсоннуң холунга турган заводтуң ажылчыннарынга президиумнуң даасканын ёзугаар чорааным соонда ажылчын калбак массалар-биле Ленинниң үргүлчү сырый харылзаалыг чорааны меңээ онзазы-биле билдингир апарган. Ол бүдүрүлгеге 1918 чылдың август 30-де Ленин ажыл-агыйны катап тургузарының эгелекчилери болган ажылчыннарның мурнунга чүве чугаалаан. Хурал соонда Ленин заводтуң хериминден үнүп бар чорда дайзын оъктар аңаа дээпкен. Ленин зары-биле балыглаттыргаш, удуртукчу ажылындан түр үеде чайлаар ужурга таварышкан. Ынчалза-даа үш неделя безин четкелек турда-ла Ленин Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң хуралын база катап даргалап эгелей берген. Ынчанмыжежок, Ленин шыдамыккайы-биле бодун туттунарын оралдажып турза-даа, амызынга халдаан ол чорук болгаш ооң уржуктары Ленинниң кадыкшыл байдалынга таарымча чок салдарны чедирип турган. Ол дугайын Михельсоннуң заводунуң ажылчыннары килеңнээшкин-биле меңээ чугаалап турганнар. Коминтерниң III конгрезиниң ужур-дузазының дугайында илеткелди ол заводтуң ажылчыннарынга кылып берген мен.

Ленинчи билдингир ханы чугааларның утка-шынарын дыңнакчылар дораан-на билип алыр турган. Ол болза байдалды хандыр анализтээринге үндезилээш кылдынган чаа түңнелдер болуп турган. Чаңгыс эп дугайында айтырыгны Ленин база шак ынчаар тургускан, ол чорук дискуссияның киржикчи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин хайныктырып үндүрген.

Коммунистиг Интернационалдың III конгрезиниң соонда Ленин ажылчын аңгының чаңгыс эвин катап тургузарының эргежок чугулазының дугайында айтырыгны конгресстиң ажылының түңнели кылдыр кончуг билдингири-биле тургускан. Ол болза чүгле төөгүлүг болуушкун эвес, харын база кижиниң сагыш сеткилин хайныктырып турар чугула чүүл болган. Бо чорук III конгресстиң тараанының соонда төлээлерниң удуртукчуларының чөвүлел хуралынга болган чүве. Аңаа Ленин илеткел кылган. Изиг маргылдаалар каш неделялар дургузунда үргүлчүлеп келген. Ол маргылдаалар чоруп турунда партияның сорулгаларын мырыңай билдингир кылдыр тодарадыр төлээде, бүгү революстуг аргаларның дугайын чугаалажып турган.

Конгресске бүгү-ле дискуссияларның алыс түңнели болза, ленинчи чүүл болган, ону ёзугаар алырга ол революстуг көдүрлүүшкүннүң үезинде партия бодунуң кол ролюн, бир эвес ажылчын аңгының чаңгыс эвин база сырый каттышкан массаларны революстуг демиселче аппаарын хандырар арганы чедип ап шыдаар болза, чүгле ол таварылгада күүседип болур турган... Коминтерниң IV конгрезинге ажылдап кылдынганы, пролетаржы чаңгыс аай фронтунуң идеязы шак ынчаар төрүттүнген.

В. И. Ленин болза кайгамчык төөгүлүг базымны, кижи төрелгетенниң ёзулуг хосталырынче шиитпирлиг базымны медерелдии-биле кылган кижи болган. Кажан кижини кижи мөлчүүр чоруктуң системазы чок болдунганда чүгле ынчан кижи төрелгетенниң ёзулуг төөгүзү эгелээр. Ынчангаш Ленин чер бөмбүрзээниң алдының бир кезиин ээлээн бодунуң чуртунга помещикчи болгаш капиталистиг дарлалды узуткаар дээш революстуг базымнарны кылган. Ооң тиилелгелиг революсчу маадырлыг чоруунуң ужур-утказы болза кижини кижи мөлчүүр чорукту узутканында болур. Ленин бистиң качыгдап, демисежип чораанывыс, кижи төрелгетенниң мурнуку төөгүзү-биле кижи төрелгетенниң хосталырының үезиниң, социализмниң тиилээниниң соонда ам эгелээни, кижи төрелгетенниң ёзулуг төөгүзүнүң үезиниң аразында кызыгаарны Ленин бир-ле дугаарында эрткен.

Ленинниң гений чурттап үргүлчүлеп турар! Ленин бистен чарлырда бистерни чааскаанзырадыр арттырып кагбаан. Бодунуң өөредииниң күштерниң болгаш билиглерниң үндезини кылдыр биске арттырып берген, ооң өлүм чок алдарын ол өөредиг улам нептередип турар. Кижи төрелгетенниң ам-даа дарлалда болгаш кулданыгда турар кезиин хостаар дээш демиселге, коммунизмни тургузар дээш демиселге мурнакчы отряд — тулчуушкуннарга каңналган, быжыг туруштуг большевиктерниң ленинчи партиязын биске арттырып берген.

Владимир Ильич Ленин социализмниң оруу-биле кижи төрелгетенниң шимчээшкининге эгени салган болгаш ол шимчээшкинниң моон соңгааргы тиилелгелиг чорудулгазын баш бурунгаар тодарадып айыткан гений чораан.

Шалыпчы беш хонук

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң коммунистери болгаш комсомолчу-аныяктары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге холбаштыр Булуң суурну чаагайжыдар талазы-биле шалыпчы 5 хонук чарлааш, идепкейлиг ажылдап турарлар.

Суурнуң «Советская» кудумчузунда кылдынмаан ыяш олуртур кажааларның чагыларының оңгарын бүрүн казып, элээн хөй кажааларны кылган. Борта херегледтинер ыяш материалын комсомолчу-аныяктар бригадазы белеткээш, 2 трактор, 10 терге-биле үзүктел чок сөөртүп турар. Бо чылын 5 муң дөс ыяш олуртур, оон оңгарлары кастынган. Авыр-оол, Кудурукпай, Дамба Наадым олар эки ажылдап турарлар.

Н. ЛОПСАҢ.

Ленинчи номчулгалар

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болурунга холбаштырган номчулгаларны Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терек чеди чыл школазында делгеренгейи-биле чорудуп турар. Чоокта чаа школаның өөредилге эргелекчизи эш А. Богикарова Симбирскиге И. Ульяновтуң өг-бүлезиниң ажыл-амыдыралының дугайында лекцияны номчаан. Ону өөреникчилер болгаш школаның ажылдакчылары улуг сонуургал-биле дыңнап эрттиргеннер.

В. И. Ленинниң чаш чораанының болгаш революстуг ажыл-чорудулгазының дугайында монтажтарны, чуруктарны болгаш делгелгени школаның класстарында организастаан.

С. ЧЫЧААН-ООЛ.

Чиик үнелиг эътти бүдүрери дээш

СЭКП Чөөн-Хемчик райкому «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хаван ажаакчызы эш Бодагандайның ажылының дуржулгазын чоокта чаа бюрога чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бо чылын төрүүр 10 улуг хаваннарның тус бүрүзүнден 18, дуңгуш 20 хавандан—320 хаван оолдарын — ниитизи-биле 500 баш хаваннарны өстүрерин ол хүлээнген.

Хаван бүрүзүн 70—100 кг чедир семиртип тургаш, бо чылын колхозунуң 15 тонна хаван эъди белеткээр планын ажыр күүседип шыдаарын бюрога ол чугаалаан. Амгы үеде ооң ажаалдазында 150 ажыг хаваннар эки семирип турар. Февральда оолдаан 8 хаваннарының 76 оолдарын эки доруктуруп алган.

Хаваннарны тараа кудуруу, хээндектээн силос, шишкинди болгаш концентраттыг өске-даа чемнер-биле хүнде үш-дөрт удаа чемгерерге, а ол ышкаш минералдыг чемнерни—мелди, дусту болгаш сугну четчир хемчээлдии-биле бээрге оларның деңзизиниң эки немежирин дуржулгалыг хаван ажаакчызы эш Бодагандай бодунуң чугаазынга демдеглээн.

Ооң-биле кады колхозтуң хаван өстүрер ажылында чамдык четпестер база бар. Мал эмчизи эш Сайдачаков хаваннарның янзы-бүрү аарыгларынга удур хемчеглерни четпес чорудуп турар. Оон түңнелинде төрүүр үш улуг, алды дуңгуш хаваннар аараш ара салгылаан. Хаваннарга таарымчалыг кажааны колхозтуң баштаар чери хандырбаан.

Чиик үнелиг эътти бүдүрери дээш эш Бодагандайның чорудуп турар демиселинге колхозта партия организациязы четпес дузалап келгенин, ылаңгыя хаван ажаакчызының бедиткен хүлээлгелерин көскү кылдыр бижээш, хөйнүң мурнунга делгеп көргүспээн чорукту бюро демдеглээн.

Ол-ла колхозта куш ажылының байдалының дугайында информацияны колхоз даргазы эш Самдан бюрога база кылган. Шын ажаалда болгаш чемгерилге хандыртынмаан ужурунда колхозтуң бир муң ажыг дагаалары январьда чуурга бербээн, февральда чүгле 210, марта 2400 ажыг чуурга алдынган. Колхозтуң садып алганы 7 муң куш оолдарының 4 муну ажаалданың бага-йындан өлген болуп турар.

Эрткен чылын куш фермазы колхозка орулга киирбээн чорукту четпес деп демдеглээш, колхоз бүдүрүлгезиниң бо чугула адырының ажылын эде организастап, ону ажыктыг кылдыр тургузарынче кичээнгейни күштелдиреринин чугулазын колхоз баштаар черинге бюро сүмелээн.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Септелге-техника станциязында

Чеди чылдың ийиги чылының бирги кварталында Чаа-Хөл септелге-техника станциязының коллективи эки ажылдаан. Коллектив кварталдың саарылга планын 178,7 хуу күүсеткен. Районнуң колхозтарынга кывар, чаар материалды 92 муң 200 рубльге, артык кезектерни болгаш септелге материалдарын 84 муң 900 рубльге саткан.

Автопарктың чолаачылары бедик көргүзүглерлиг болган. Олар пландан ажыр 74476 тонна-километрге чүъкту чедирген болгаш 4203 литр бензинни камнап алган. Станция техника септээриниң квартал планын ажыр күүсеткен. Пилораманың болгаш тараа дээрбезиниң ажылчыннары база-ла эки ажылдааннар.

С. ИКОННИКОВ.

Бызаа ажаакчызы ленинчи ээлчегде

Вера Павловна Жирнова 1951 чылдан бээр Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң бызаа ажаакчызынга үзүктел чокка ажылдап келген. Вера Павловна чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда 40 бызааларны азырап, доруктурар хүлээлгени алган. Ам ооң азыралында 50 бызаалар бар.

Эш Жирнова бызааларның дүн-хүнде бедик немелде деңзизин чедип ап турар. Эрткен чылын эш Жирнованың азырап турар бөлүк бызаалары дүн-хүнде 650—700 грамм немелде деңзини берген.

Вера Павловна ам бо хүннерде ленинчи ээлчегде ажылдап турар. Мерген фермазында коммунистиг күш-ажылдың бригадазы дээш демисежип турар бөлүк саанчылар-биле кады эш Жирнова бызааларның дүн-хүнде бедик деңзизин чедип алыры дээш кызымак ажылдап турар. Ооң азырап турар бызаалары бо чылдың бирги кварталында дүн-хүнде 600 грамм немелде деңзини бергеннер.

Вера Павловнадан ажылдап келген үезиниң иштинде чеже бызааларны доруктурганын билип алыксаан бис. Ол мынчаар харыылаан: «Чылда беженден эвээш эвес бызааларны доруктуруп келген мен. Бодум бодаарымга оларның ниити саны 400 ажып, 500 чыгап турар. Мээң бичии күш-ажылым бедик үнелелге четкен. Ам «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдың эдилекчизи мен. Бо чылын «Эң эки бызаа ажаакчызы» деп атты чедип алыры дээш ажылдап турар мен».

Вера Павловна бызааларның дүн-хүнде бедик немелде деңзизин чедип алыр талазы-биле бо чылдың бирги кварталында районнуң бызаа ажаакчыларының иштинде эң эки көргүзүглүг болган.

Ферманың кызыл булуңунда Вера Павловнаның чуруун, оон күш-ажылчы биографиязын бижээш хүндүлүг черде аскан. Ол бедик хүндүлелди бызаа ажаакчызы бодунуң күш-ажылы-биле бадыткап, шыңзыктырып турар.

Сөзү **С. Тамбаның.**
Фотозу С. Феоктистовтуу.
Чурукта: В. П. Жирнова бызааларын чемгерип тур.

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН АТТЫГ РАЙОНУНДА

Москваның Ленин аттыг районунга чурттаанымдан бээр ам бир чыл чедип чор. Бо районда ам үеде чартык миллион ажыг москвачылар чурттап турар. Бистер шуптувус бистиң улуг баштыңчывыс болгаш башкывыстың ады-биле адаттынган районда чурттап турарывыска хемчээл чок чоргаарланып турар бис.

Ленин району — аныяк назынның району. Мында кижилер-даа, бажыңнар-даа, садтар-даа болгаш парктар-даа аныяк. Чүгле сөөлгү ийи чылдың иштинде районга бир миллион он дөрт муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тургускан. Бо-ла үениң иштинде районга найысылалдың өске районнарындан 180 муң ажыг москвачылар көжүп келгеннер. Даштыкы чурттарның кижилери бистиң районувуска келгеш: «Бо дээрге чедип алдынмас чүве-дир!», «Бо дээрге шынзыгары безин берге херек-тир!» дижип турарлар. Совет кижилерниң чедип ап шыдавас хире чүвези чок. Айже көрүптерге-ле ол дугайын бүзүредип турар—деп бистер харыылап турар бис.

Бистиң өг-бүлевис бир чыл мурнунда совет шылгарангай биохимик В. И. Вернадскийниң ады-биле адаан проспектиде № 15 бажыңга көжүп келген. Ук бажың проспектиниң эң кыдыкы бажыңы ол болуп турган чүве (ийи чыл мурнунда ол проспектиниң боду безин чок турган). Бистиң бажыңывыстан ыңайлаарга аңаа хову турган. Ам Вернадскийниң проспектизи мурнуу-барыын чүкче углап карак четпес кылдыр талыя берген, ону долгандыр ийиги, үшкү болгаш дөртkү Тудугжулар кудумчузунуң хөй бажыңнары өзүп, сайзырап турарлар.

Бистиң бажыңывыстың дугайын допчулап чугаалап көрейн. Ол сес каът бажың, 12 подъездилиг, ында 385 квартира бар. Оларда үш муң хире ажылчы чоннар чурттап турар. Бажыңнарның адаккы каъдында бичии уругларның эмнелгези, аъш-чем болгаш ногаа садар магазиннер, эмиг эмер уругларга сүт тарадып бээр пункт, бажың кухнязы, столовая болгаш даштыкы хеп дааraар аажок улуг ателье чери бар. Мындыг улуг бажыңнар он-ону-биле чаңгыс чыл иштинде туттунуп турар.

Бистиң районувустуң тудугжулары ам ленинчи ээлчегде ажылдап турарлар. «Мостудугнуң» мурнакчы № 3 трези В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болур оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш бажың тударын индустриалдыг аргаже шилчидер деп саналды үндүргеннер.

СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунга Н. С. Хрущевтуң: «Бир азы бүдүн чартык хире чылдан ыңай чурттаалга бажыңнарын автомашинаның канчаар чыып, эптеп турарывыс ышкаш шак ынчаар чыып, эптеп турар апаар бис деп бодаар мен» деп чугаалаан чугаазын утпаан боор силер. Ол сөстер ам херек кырында боттанып турар.

Ленин районунга чоокку чылдарда хөй санныг театрларны, культура ордуларын, школаларны, эмнелгелерни, уруглар садтарын болгаш яслилерни санаваска безин, чурттаалганың чеди миллион дөрбелчин метр бажыңнарын тургузар.

Черемушка болгаш Москваның мурнуу-барыын талазы Ленин районунда кирип турар. Бистиң чуртка ат-сураа үнген «Кызыл Октябрь» деп фабрика Ленин районунда. Аңаа чүзүн-баазын конфет аймаан бүдүрүп турар. Ол фабриканың бүгү продукциязын автомат-машина кылып турар. Оон аңгыда бистиң районувуста «Кызыл пролетарий», «Станкоконструкцияның» С. Орджоникидзе аттыг заводу, «Карбюратор» дээш оон-даа өске улуг заводтар бар. Ам үеде районда 16 муң ажыг бүдүрүлгечилер коммунистиг күш-ажылдың бригадазы азы коллективи деп атты чедип алыр дээш демисежип турар. В. Гагановaның эгелекчи үлегерин эдерип, чүс ажыг кижи хожудаңгай ажылдыг участоктарга барып, оларның ажылын баштап, башкарып, оларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүргеннер.

Ленинчилер бүдүрүлге планын күүсетпейн турган ындыг таварылга черле туруп көрбээн. Январьның планын 102,3 хуу, февральдың—102,7 хуу күүсеткен. Ынчангаш Москва хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугу бистиң районувуста. Бүгү улустуң байырлалдарының үезинде чыскаалга Кызыл шөлче бир дугаарында кезээде ленинчилер чоруп турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болган оюнга уткуштур баштайгы 4 айның планын ажыр күүседир, ынчаарга чыл планын—декабрьның 20-ниң бетинде күүседир деп сөзүвүс берген бис. Москвачы—ленинчилер берген сөзүвүске ээ болуп шыдаар бис. Бистиң районувуста эң ыдыктыг чаагай Кремль болгаш Кызыл Шөл, совет эртемнерниң штавы—ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы, совет профэвилелдерниң штавы—ВЦСПС, Третьяков галереязы, М. Горький аттыг Төп Культура болгаш дыштаныылга парыгы болгаш өскелер-даа бар.

Бистиң районувуста пионерлерниң хоорай ордузунуң хөй янзы тудуглары тургустунуп турар, ынчаарга Советтер Ордузунуң кайгамчык чаагай улуг тудуун болгаш Пантеоннуң тудуун, ажылчын-тараачын күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинниң эң улуг тураскаалын Ленин даанда Москва Күрүне университединиң баарынга удавас кылып эгелээр.

Бодувустуң районувус-биле канчап чоргаарланмас боор бис! Ырак Тывада эргим эштер! Бир эвес ээлчеглиг шөлээнер Ленин хүннеринде таварчы берзе найысылалдың ленинчи районунга кээп, москвачы-ленинчилер канчаар чурттап, ажылдап, өөренип турарын моорлап кээп көрүңер.

Л. АПАРНИКОВ.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Агитаторлар школазы

Кызылдың партия эге организацияларының агитаторларының болгаш агитколлективтериниң негелдезин ёзугаар агитаторларның үргүлчү ажылдаар ниити хоорай школазын организастаар дугайында шиитпирни партияның Кызыл хоорkомунуң бюрозу эрткен чылын хүлээп алган.

Кызылда агитаторларның ниити хоорай школазы 1959 чылда ажылдап эгелээн. Эрткен үениң дургузунда 62 кижи ук школаны доозуп үнген. Бо чылын 37 кижи дооскан болгаш чогуур шынзылгаларны алганнар. Ам ында 64 кижи өөренип турар.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери, марксисчи-ленинчи эртемге оон киирген аажок улуг теоретиктиг салыышкыны, съездиниң хүлээп алган чеди чыл планы, делегейниң амгы нарын байдалы—бо бүгү болза, агитаторларның политиктиг белеткелин соксаал чокка бедидерин негеп келген.

Баштайгы үеде үлетпүр бүдүрүлгелерде ажылдап турар агитаторларның, а ооң дараазында албан, организация болгаш өөредилге черлеринде агитаторларның өөредилгезин эрттирген. Ол чорук кайы-бир бүдүрүл[illegible]иң тодаргай экономиказын хандыр өөренип алыр арганы агитаторларга берген.

Школага агитаторлар делегейниң чурттарының политика-экономиктиг допчулалын, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинин, улус ажыл-агыйы планнарының күүселдезиниң түңнелдерин өөренип турар. Эртем-атеистиг пропаганданы чорударының хевирлерин, беседага канчаар белеткенириниң болгаш ону чорударының аргаларын, участокка болгаш бүдүрүлгеге агитация ажылының аргаларын болгаш хевирлерин өөренип турар. Кичээлдер чорупту рунда дээре агитаторларның дуржулгазын солчуруун база практика[illegible] турар.

Лекцияларны номчуурунга болгаш семинар кичээлдерни эрттиреринге хоорайның партия, совет органнарының удуртукчу ажылдакчыларын киириштирген.

Хоорайның ниити школазында агитаторларны өөредип турарының дугайында бистиң дуржулгавыс бодунуң эки талалыг түңнелдерин ам безин бере берген. Бүдүрүлгелерде агитас-массалыг ажылдың чамдык экижидилгези, улус ажыл-агыйы планнарының күүселдезиниң эки түңнелдери ол дугайын херечилеп турар.

Партия эге организацияларының чамдык секретарьлары агитаторларның өөредилгезин үргүлчү чорударының ужур-дузазын чедир үнелеп көрбейн турарын демдеглээр херек. Чижээлээрге, «Тыва тудуг» трезинде, «Коммунал тудугда» болгаш өске-даа черлерде партия организациялары агитаторларның школазынче чаңгыс-даа кижини чорутпаан.

Школаның ажылында кол четпес чүүл болза, практиктиг кичээлдерни ам-даа эвээш чорудуп турары болур. Ол четпестерни чайладыр сорулга-биле бо чылдан эгелээш агитаторларның боттарының кандыг-бир теманың дугайында көргүзүглүг беседаларын чорударын организастаар деп турар бис. Школаның дыңнакчылары ындыг беседаларны үлетпүр бүдүрүлгелерниң төлээлекчилериниң дузазы-биле белеткээр. Лекция-экскурсияны шуут бүдүрүлге черлеринге организастаар деп турар. «Тывада электростанцияларның хөгжүлдези болгаш перспективалары» деп темага кичээлди бус-турбина электростанциязынга, «Бажыңнарның тудуун индустриалдыг арга-биле чорудары» деп темага кичээлди демир-бетон заводунга эрттирери планнаттынган.

А. ЛЕПЕШКИН,
агитаторларның хоорай
школазының директору.

Комсомол ажылын экижидер

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда артель бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинде идепкейлиг ажылдап турар организакчы комсомолчулар болгаш аныяктар хөй. Моон-биле кады мурнакчыларның ол дуржулгазын нептередир, социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле комсомол организациязы (секретары эш Адыгоол) четпес ажылдап турар.

Колхозта комсомолчулар 120 ажыг, а ол назыда аныяктар оон-даа хөй. Бир эвес комсомол организациязы оларны эки удуртуп, артель бүдүрүлгезинче, ылаңгыя мал ажылынче, чаагайжыдылганың херээнче бүрүн мобилизастаар болза ындыг улуг күш чүнү-даа кылып бүдүрүп болур. Ол негелде ыракта боттанмайн турар.

Комсомол организациязының ажыл планы чок, комсомолчуларның хуралын чыылдырбайн, аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын организаставайн турар. Политчырыдыышкын бөлгүмнери ажылдаваstaan. Удуртулганың ындыг кошкак, негелде чок тургустунганындан күш-хүнүнүң минимумун күүсетпейн, харын артель бүдүрүлгезиниң ажылынга киришпейн турар аныяктар барын айтыры чугула.

Ниитиге ажыктыг күш-ажылдан оспаксыраар, арагалап прогулдаар, нийти-чуртталганың корум-чурумун үрээр чамдык кижилерге улур демисел багай. Бо талазы-биле эки-тураның улусчу дружиназы база четпес ажылдап турар.

Колхозчу аныяктарның ортузунда кижизидилге ажылының ындыг кошкак тургустунганы комсомолга партийжи удуртулганың четпезин, ВЛКСМ райкомунуң кошкак удуртуп турарын тодаргай көргүзүп турар.

Д. ДАСТАН.

Дагестан АССР. Сулак хемниң солагай талакы эриинде Чирюртовскиниң гидроэлектростанциязын тудуп турар. Оон тудугжулары ону айыткан хуусаазындан бир чыл эрте дооскаш, ажыглалга киирер деп хүлээнгеннер. Оларның берген сөзү ажыл-херек кырынга бадыткаттынып турар. Кол-кол ажылдарны шуптузун айыткан хуусаазындан мурнады кылып турар.

Чурукта: станция турар бажыңның тудуушкуну.

Фото **Р. Диктин.**

СЭТА-ның фотохроникасы.

План күүсеттинип турар

Кызылдың үлетпүр комбинадының химиктиг аштаалга цеги эрткен чылдың август айда ажыттынган. Оон бээр үр үе эртпээн-даа болза цех бодунуң ажылынга чамдык түңнелдерлиг болуп, кызылчыларның хүндүткелин чедип алган. Чүнүң-даа мурнунда хеп аштадыры-биле цехке кээп турар кижилерниң саны көвүдээн.

Үске болгаш өске-даа чүүлдерге борашкан хептиарыглап аштаары ындыг-ла белен эвес ажыл. Хептиң хирлиг черлерин химиктиг чүүлдер-биле аштааш, оон сөөлүнде хептиң ниити аштаалгазын кылгаш, элээн үениң иштинде ону хептиң будуун быжыглаар тускай чүүлге кезек када чыттырар. Оон ужулгаш кургаткан соонда базар. Бо бүгүнү кылырынга эвээш эвес шак-үе эрттер. А чамдык хептерни ийи, үш удаа-даа аштаар ужурга таваржыр.

Цехте 4 кижи ажылдап турар. Хеп аштаарында бир кижи, ону базарында ийи кижи бар. Бистиң коллектив бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларын эки күүседип турар. Бо чылдың эгезинден бээр бүдүрүлге планы үргүлчү ажыр күүсеттинип келген. Марттың планын 112 хуу күүсеткен бис.

Хоорайның чурттакчыларын улам эки хандырары-биле хеп хүлээп алыр пунктуларны ийи кезек черде тургускан болгаш аштаттынган хептиэзелеринге чедирип бээрин база организастаан бис.

А. ВЕРЖБИЦКАЯ,
цехтиң мастери.

ДОСААФ-тың область конференциязынга кандыг четпестер илерээнил

ДОСААФ-тың область организациязының IV конференциязы аңаа келген делегаттарның идепкейлиг киржилгези-биле, принципиалдыг болгаш чөптүг шүгүмчүлелдиң байдалынга болуп эрткен. ДОСААФ-тың область комитединиң даргазы эш Я. Норбу отчёттуг илеткел кылгаш, эрткен конференциядан бо конференцияга чедир областың ДОСААФ организациязы чамдык эки ажылдарны кылган дээрзин тодаргай фактыларга көргүскен.

Областың барык-ла бүгү колхозтарында, совхозтарында, бүдүрүлге, албан болгаш өөредилге черлеринде, школаларында ДОСААФ эге организациялары тургустунган. 1958 чылдың февральда болган конференциядан бээр областың ДОСААФ организациязының хүрээлеңи элээн өзүлделиг болган.

Улус ажыл-агыйының болгаш дайынчы белеткелдиң техниказын билир кадрларны белеткээр талазы-биле чамдык ажылдарны ДОСААФ-тың Кызыл хоорай база районнар организациялары чорутканын илеткелчи-даа, конференцияга санал бергеннер-даа демдеглеп турган. Чер-черге 220 ажыг спортчу-массалыг хемчеглер чоруттунган.

Областың ДОСААФ конференциязы ажылдың өске-даа чедиишкинниг талаларын демдеглевишаан, а четпестерни илередиринче, ол четпестерни узуткаар талазы-биле моон соңгаар чорудар ажылдарның практиктиг сорулгаларынче кичээнгейни угландырган. Ылаңгыя ДОСААФ-тың область комитединиң, ооң президиумунуң, ниитилелдиң Кызыл хоорай, районнар организацияларының массалыг болгаш организакчы ажылында улуг четпестер бары илерээн.

Ажылчы чоннарны ДОСААФ-тың хүрээлеңинге киирер, спорт-массалыг ажылдарны калбартыр талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң ДОСААФ райкому (даргазы эш Аскиров) багай эвес ажылдап турар. Эки ажылдыг эге организациялар-даа хөй. Ынчаарга оларның ажылының дуржулгазын солуштурар болгаш нептередир талазы-биле хемчеглерни ДОСААФ обкому дыка четпес организастап келгенин конференцияның делегаттары чөптүг шүгүмчүлээн.

Областың ДОСААФ организациязы ам-даа ажылчы чоннарның ёзулуг массалыг организациязы болуп шыдавайн турар. Чоннуң, ылаңгыя аныяктарның дыка хөйү бо организацияның кежигүнүнге кирбээн. Отчёттуг үениң дургузунда Улуг-Хем районда ДОСААФ кежигүнүнге чүгле 11 кижи кирген, Каа-Хем районнуң ДОСААФ кежигүннериниң саны өзерден туржук, 77 кижи кызырлы берген, а Тес-Хемде кежигүннерниң саны база-ла өзүлде чок. Кызылдың башкы институдунуң 500 хире студентилеринден чүгле 50 ажыг кижи ДОСААФ кежигүнү. Чөөн-Хемчик райпозу Чадаана хоорайда улуг коллективтерниң бирээзи. Ынчаарга ында мынчага чедир ДОСААФ эге организациязы тургустунмаан. Организацияларның удуртукчулары хөй-ниити организацияларының ажылын деткиир ужурлуг, ындыг турбуже Чөөн-Хемчик райпозунуң даргазы эш Салчак боду безин ДОСААФ кежигүнүнге кирбээн. Мындыг фактылар болза, ДОСААФ организацияларының ажылын массалыг болдурарынче чогуур кичээнгей салдынмааның түңнели болуп турар деп конференция санаан.

Областа ДОСААФ организациялары боттарының ажылын массалыг болдурар дээш профэвилел, комсомол, спорт болгаш күш-культура организациялары-биле быжыг харылзааны ам-даа эки тургузуп ап шыдаваан. СЭКП-ниң чамдык райкомнары ДОСААФ организацияларының ажылын экижидеринче сагыш салбайн турарын делегаттар чугаалап турар. Ылаңгыя Тес-Хемниң СЭКП райкомунуң адресинге бо дугайында шыңгыы шүгүмчүлел болган. ДОСААФ-тың область комитединиң президиуму бодунуң организастаар ажылын чогуур деңнелге тургуспаан. Президиум кежигүннериниң ажыл хуваалдазы чок. Ынчангаш оларның хүлээлге күүседир талазы-биле харысалгалыг болур чоруу кошкай берген турган. Обкомнуң ажылдакчылары эге организацияларга, райкомнарга практиктиг дузаламчы көргүзерин экижитпээн. ДОСААФ-тың Төп Комитединиң болгаш обкомнуң бодунуң үндүрген шиитпирлерин эге организацияларга дүрген чедирер, ону амыдыралга оперативтиг-биле боттандырар ужурлуг, а бистиң областа байдал ындыг эвес болуп турар дээрзин санал бергеннер чөптүг шүгүмчүлээн.

Техниктиг болгаш дайынчы өөредилгелер организастаар талазы-биле сорулгалар күүсеттинмейн турар. Эге организацияларда өөредилгениң көргүзүг пособиелери чок. Чолаачылар болгаш механизаторлар өөредир бөлгүмнер калбаа-биле организастаттынмаан, а ооң материалдыг баазаларын тургузуп бээринче райкүүскомнар, колхозтар болгаш совхозтар, бүдүрүлге, албан черлери сагыш салбайн турарын ДОСААФ организацияларының удуртукчулары конференцияга шүгүмчүлеп турганнар.

Бо конференцияның делегаттарының аразында чаңгыс-ла херээжен кижи бар болган. — Областың ДОСААФ организациязының хүрээлениинде херээженнер эвээш болуп, херээжен актив өспейн турар-дыр дээрзин бо конференциядан көрүп, билип түр мен—деп, делегат эш Федетова бодунуң саналынга чугаалаан.

Ол бүгү болгаш өске-даа илерээн четпестерни узуткаарын, ажылга оперативтиг чорукту күштелдирерин ДОСААФ обкомундан, ооң президиумундан конференция негээн.

Конференция ДОСААФ обкомун, ооң ревизия комиссиязын соңгаан.

• • •

Конференциядан соңгуткан обкомунуң бирги организастыг пленуму болуп эрткен. ДОСААФ обкомунуң президиум кежигүннеринге 9 кижини пленум соңгаан.

ДОСААФ-тың область комитединиң даргазынга эш Я. Норбу соңгуткан.

Коммунистерниң саналдарын боттандырар

Эрткен чылдың ноябрьда болган отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистерниң кылган шүгүмчүлелдиг саналдарын боттандырар талазы-биле Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунда парткомнуң алган хемчеглериниң дугайын колхозчу коммунистер боттарының хуралынга чоокта чаа чугаалашкан.

Хуралга илеткелди парткомнуң мурнундан партия эге организациязының секретары эш Мөңге кылган. Ниитиниң малының баш санын өстүрери, ооң продуктулуг чоруун бедидеринче угланган коммунистерниң чөптүг саналдарын боттандырар талазы-биле парткомнуң четпес ажылдап келгенин хурал демдеглээн. Комитеттиң секретары эш Сам-Бадыраа ажылды ала-чаягаарлаашкынга кииргенинден Үстүү-Шынаага колхозчуларның белеткээн сигени чөп ажыглаттынмаан. Малды чылыг кажаалар-биле чедир хандырбаан. Малчын кадрларны шилип алыр ажылче партком кичээнгейин база салбайн келген. Мал ажылынга удуртулгада үстүнде четпестерниң түңнелинде чүгле сөөлгү 4 айларның дургузунда безин колхозтуң бир мун чыгам баш улуг хойлары чудап өлген.

Дуржулга чок кадарчылар Саңгаа 32, Дүжүн-оол 40 хураганны багай ажаагаш чидириге таварыштырган. Харысалга чок кадарчылар Ямар, Айлымаа, Самнаар-оол, Сумбаа оларның коданнарындан 30—70 баш чедир мал өлген.

Колхозчулар ортузунга агитас-массалыг ажылды партия организациязы дыка четпес тургускан. Ылаңгыя агитаторлар малчыннарга сөөлгү үеде шуут барбастаан. Партия чырыдыышкынының бөлгүмнери эрткен чылдың октябрьда тургустунган болза-даа, ооң соонда оларның өөредилгезиниң үзүктелгениниң коммунист эш Дулга Маадыр хуралга шыңгыы шүгүмчүлээн.

Колхозчулар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирип тургаш, үстүнде четпестерни дарый чайладыр, коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдарын боттандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни дарый алырын парткомдан болгаш ооң дөрт эге организацияларындан коммунистер шыңгыы негээннер.

А. АРТЫНА.

ШЕФ ДУЗАЛАМЧЫЗЫН ЧӨП АЖЫГЛААР

Барыын-Хемчик райпозунуң конторазының чанынга бир эртен дыка хөй кижи чыглып келген.

— Ат болду хожудадывыс, дүрген чедип көрээлинер — деп, райпо даргазы Тюлюш Наймит-оол ыңай-бээр дүвүреп маңнаан турган.

— Кай баарыңар ол боор, дарга?

— «Комсомол 30 чылы» колхозтуң шөлүнге өдек төп шефтээр бис. Бөгүн болгаш эртен дыштаныр хүнде база ажылдаар бис.

Көрүп турарымга «ГАЗ—69» деп чиик автомашинаны чыык деллур аъш-чем чүдүрүп каан. Чүък машиналарының кырында даңгаар-ла мөге-шыырак аныяктар чыскаалдыр олургулап турлар.

Мындыг улуг ажыл-үүледен чыдып кааргa кайын боор, олар-биле кады чорза эки деп бодай бердим. Машиналарывыс колхоз төвүнден километр ажыг черге бар чорда оруктуң багайы-даа аажок. Ооду-чадаарда Аянгатының кежиглери безин көвүрүглеттинмээн. Ынчалза-даа дуржулгалыг чолаачылар оларны оюп-кыйып чораш эрте бергеннер.

Ховуларже өдек сөөртүрүнүң шалыпчы айының ажылынга киржир күзел-биле долдунган аныяктар колхоз төвүнге ол хүн эрте чеде берген.

— Силерниң шөлүңерге бөгүн болгаш эртен өдек төп ажылдаар дээш үш чүък машиналыг, чээрби чеди кижи чедип келдивис, ажылдаар черивисти айтып берип көрүңер—деп, колхоз даргазы Комбу-биле мендилешпишаан, Наймит-оол чугаалай-дыр.

— Силерниң демир хүүректериңер бар бе?

— Чок, албадывыс, ол чугула херекселдер силерде канчап чок болур чүвел?

Колхоз даргазы айтырыгны харыылаарындан ыяткан, ооң арны кыза берген.

— Ам канчаар, бир чүък машиназы-биле дедир район киргеш хүүректер эккээйн, а арткан ийи машина-биле кежээге чедир школага одаар ыяш сөөртүр-хүр—дээш, Тюлюш Наймит-оол чорупту.

Ол хүн ийи машина-биле школага 55 кубометр одаар ыяш сөөртүп берген бис. Шала кежээликтей апарганда даргавыс хөй санныг сывы чок хүүректерни машиназынга чүдүрүп эккелген. Шефчилер ынчан ыяш сөөртүр ажылга турганнар. Хүүректерни сыптадырын колхоз даргазы бодунга хүлээнип алган. Эртен эрте ажылга үнер төлээде, дыштанып хонуп алыр чер организастаары-биле бистер колхозчуларның бажыңнарынче чоруптувус.

Сыр даң бажында шефчи аныяктар өдек ажер хүүректерин мурнун былаажып ап турган. Ынчалза-даа «...ыттан эртирер» деп улустуң үлегер чугаазы сагышка кирер. Ооду-чадаарда будуктарын, чөвүрээзин безин аштаваан, доң шеттер-биле сыптап каан. Бо чорук ажылга база шаптыктыг болган. — Ажыл-агый эргелекчизиниң чөгенчиин—дишкен чугаалар аңаа дыңналгылап турган.

Хөйжу Очурнуң коданындан өдек сөөртүр дугайында айтыышкын келген. Шупту ынаар чорупкан бис. Ынчалза-даа үш автомашина-биле сөөртүр хире белен хөй өдек ында чок, ынчангаш болуп тургаш, сөөртүр ужурга таварышкан бис. Ол ажылды хүнде кылырынга чаңгыс автомашиналыг, 5—6 кижи-ле четчир. Ынчангаш ,шефчилерниң хөй кезии ийи автомашина-биле Биче-Аянгатыда сүт-бараан фермазынче чорууруп боттарының инициативазы-биле шиитпирлээн. Ол хүн ниитизи-биле 66 тонна өдекти сөөртүп, шөлдерге төккен бис.

Бир эвес кылыр ажылывыс баш бурунгаар эки белеткеттинген, бүрүн херекселдер-биле хандыртынган турган болза, оон-даа хөй хемчээлдиг өдек сөөртүнген турар ийик.

Колхозту шефке алган коллектив хүлээлгезин канчап-даа турган боду күүседир ужурлуг дээр, азырадыкчы хөөннер чамдык удуртукчуларның талазында барын үстүнде чижек херечилеп турар. Колхозтарга шефтеп турар албан, организациялар элээн улуг шүүделди үндүрүп турар. Ындыг болганда шеф дузаламчызын чөп ажыглаар дээш, бирги ээлчегде колхоз боду ыяк белеткелдиг болуру эргежок чугула.

Т. ТАЛГАНЧИК.

Одаар ыяш белеткели

Бай-Тайга районнуң Тээли ортумак школазының өөреникчилериниң ада-иелеринден 19 кижи шефтээшкин кылгаш, чоокта чаа Ак-Хем тайгазындан 76 кубометр одаар ыяшты школага белеткеп берген.

Ол-ла районнуң «Найырал» колхозта чеди чыл школазынга райпо коллективи 164 кубометр ыяшты Чинге-Каътта халаска белеткээн. Ол ыяшты школа ам сөөртүп алган.

М. ЧАМЫЯҢ.

• • •

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче оруу» колхозта келир кышка уткуштур оттулар ыяш белеткээри-биле 22 кижилиг звенону эш Куулар Семис-оол баштадыр тургускан. Ол звено ам 3600 кубометр ыяшты хап белеткээн.

Оларның иштинден Начын-Доржу, Сотпа, Тойбу, Ойдуп-оол олар ажылдышке мактаттырып турарлар. Чем сөөртүкчүзү алдан ажыг харлыг Серен-Доржу биле повар Орзанмаа звенонуң кежигүннерин шынарлыг аъш-чем-биле үзүк чок хандырып келгеннер.

Ук звенода агитатор эш Семис-оол суртаал ажылын эки чорудуп турар.

Н. КОМБУКАЙ.

ПРОПАГАНДИСТИҢ ИНДИРИ

МЭЭҢ ДУРЖУЛГАМ

СЭКП обкомунуң чанында партия школазын 1953 чылда доозуп үнерим-биле СЭКП Таңды райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң пропагандизинге томуйлааш, чоннуң ортузунга марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын, Коммунистиг партияның иштики, даштыкы политиказын, коммунистиг тургузуушкунуң өндүр чаагай программазын пропагандалаар деп харысалгалыг болгаш хүндүлүг сорулганы меңээ хүлээткен.

Пропаганда ажылының талазы-биле арга-мергежилим, дуржулгам чок болган ужурунда баштайгы үеде дыка хөй бергелер меңээ болганчок-ла таварышкылаар турган. Чамдыкта кылып алган план, конспект чок, четпес белеткелдиг, азы материалдарны хандыр номчуп албайн эреңгей беседа кылырга, дыңнакчылар айтырыглар-биле кижини туңдуруп каарда таварылгалар база тургулаан.

Баштайгы үеде ажылга ындыг бергелер турбуже, кады ажылдап турар эштеримниң деткимчезинге болгаш дузазынга даянмышаан, бир чылда кызымаккай ажылдаанымның түңнелинде пропаганда ажылын чорударынга мергежип, эвээш эвес дуржулганы шиңгээдип алган мен.

Хамыктың мурнунда үе-үениң байдалынга болгаш дыңнакчыларның назы-хары, эртем-билиинге хамаарыштыр кандыг теманың дугайында лекцияны болгаш беседаны чорудары чугула болуп турарын барымдаалаар херек. Оон темазын шилип алган соонда ам планын кылыр болгаш лекция, беседаны кажан, каяа эрттирерин ол планга айтыр. Чүгле оон соонда номчуур лекцияның болгаш беседаның допчу конспектизин кылып ап турар мен.

Лекцияны бригада, ферма, колхоз, совхоз, район болгаш областың амыдыралы-биле, оларның мурнунда тургустунган практиктиг сорулгалары-биле холбаштыр номчаанда ам дээштиг болгаш күштүг түңнелди берип турар деп чүвени бодумнуң практиктиг дуржулгамга бүзүрээн мен. Чижээлээрге, ферма ажылдакчыларынга лекция номчаанымда ону оларның мурнунда тургустунган сорулгаларны күүседири-биле болгаш ажыл-амыдыралы-биле холбаштырып турар мен. Лекцияның, беседаның материалдарынга тодаргай фактыларны, саннарны киирип, көскү пособиелерни ажыглаары база чугула. Лекция, беседаны чорударынга хөй шак-үени хереглевес, айтырыгның утказын допчулап чугаалааш, тодаргай чижектерни көргүзерге-ле четчир. Ужук сүрүп номчуур болгаш каас-коя домактарны хереглээри шын эвес. Ындыг таварылгада эки дээн кандыг-даа лекция дыңнакчыларга солун эвес апаар.

Беседаны болгаш солун номчулгазын дыңнакчыларның санындан хамаарылга чокка, 1—2-даа кижиге кылып берип турар мен.

Сүт-бараан фермаларынга барганымда тус-тус саанчылар-биле беседаны кылып, оларга мурнакчы саанчыларның дуржулгазын таныштырып, ону фермага нептередир дугайында чүнү кылза чогуурул дээрзинге бодумнуң сүмемни берип турар мен. А хойжуларга чеде бергенимде областың сураглыг хойжулары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Лопсанчап, Ү. Кандан оларның база «Кызыл партизан» совхозтуң хойжузу О. Капшык-Караның дуржулгазын тайылбырлап турар мен.

Малчыннарның культурлуг амыдыралын бедидер, оларның негелде, хереглелдеринге дыңнангыр болур чорук бистиң база бир чугуда сорулгавыс болгай. Ынчангаш малчыннарның чуртталга-амыдыралы-биле таныжып, оларның хереглелдерин билип алгаш, ону хандырып бээр дугайында айтырыгны колхоз баштаар черинге тургузуп турар мен.

Колхозтарже болгаш совхозтарже ажыл-албан ужурунда сургакчылап чорупканымда баштай колхозтуң азы совхозтуң девискээринде турар фермаларга, бригадаларга, тус-тус саанчыларның, малчыннарның бажыңнарынга киргеш, оларның ажыл, амыдыралы-биле таныжып, четпестерни илередип, оларны чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап, лекция, беседаны болгаш солун номчулгазын кылгаш, ам колхозтуң азы совхозтуң төвүнге келир мен. Ол чорааш кылган ажылымның дугайын партия организациязынга болгаш колхоз баштаар черинге илеткеп турар мен.

Хана солуннарны, агитхуудустарны үндүрер, лозуңнарны, диаграммаларны бижиир, көргүзүг самбыраларын долдурар, социалистиг чарышты организастаар талазы-биле партия, комсомол организацияларынга дузалажып турар мен.

Пропагандист кижи чүгле суртаал ажылын чорудар эвес, харын база партияның болгаш чазактың доктаалдарын күүсэдиринге организакчы болур ужурлуг. Ынчангаш колхозтарга болгаш совхозтарга барганымда чүгле бодумнуң харылаар ажылым-биле кызыгаарлаттынмайн, колхозтуң, совхозтуң ажыл-агыйын сонуургап турар мен.

Ажылда четпестерни, өларның үнүп келген чылдагааннарын илередип, ону чайладырының хемчеглерин колхозтуң баштаар чери-биле болгаш партия организациязы-биле дугуржуп, чугаалашкаш, кижилерни эвилеңдеп алгаш, шуут ажылдап кириптер мен.

Бодумнуң идей-теоретиктиг билиимни улам бедидерин соңгаарладып болбас сорулга кылдыр салып турар мен. Бир эвес билигни бедидер дугайында хемчег албас болза, кижи боду амыдыралдан хоорлуп, чыдып каар. Ынчангаш пропаганда болгаш агитация ажылын чедиишкинниг чорудуп шыдавас апаар. Ооң ужурунда кичээлдерге, семинарларга, хуралдарга доктаамал олуржуп, политиктиг болгаш чечен чогаал номнарын, журналдарны, солуннарны номчуп турар мен.

Ажылының дуржулгазын солчур сорулга-биле пропагандистерниң ажылының дуржулгазын, үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның мурнакчы кижилериниң дуржулгазын область солуннарынга калбаа-биле чырыдары чугула деп санап турар мен.

С. ТАНЗЫН-ООЛ,
СЭКП Таңды райкомунуң
пропагандизи.

Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының ажылчыннары Май 1-ге төлептиг ужуражыр дээш улам күженишкинниг ажылдап турарлар. Чижээлээрге чазаныкчы С. Хомяков хүн бүрү ажыл нормазын 150 хуу чедир күүседип турар.

Чурукта: чазаныкчы С. Хомяковтуң ажылдап турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

ДАШТЫКЫДА ЛЕНИНЧИ ЧЁРЛЕР-БИЛЕ

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧИНИҢ СТОКГОЛЬМГА ЧОРААНЫ

Чехословак Республика. В. И. Ленинниң Прагада музейин тараачыннарның көрүп турары.

Чехословакияның телеграф агентилелиниң фотозу.

Революция-биле хаара туттунган Россияже даштыкыдан ээп олургаш, 1905 чылдың ноябрьда Стокгольмга Владимир Ильич бир-ле дугаарында чораан. Ынчалзажок 1906 чылдың апрельде Стокгольмга ол база дагын чораан, РСДРП-ниң IV (каттышкан) съездизи анаа болган. Ленин съезд ажыттынарының үш хонук мурнунда—апрель 20-де Стокгольмга чеде берген болгаш Энгельбректсплан шөлде ам безин туруп турар «Клара Ларсен» дээр гостиницага чурттап турган.

Стокгольмнуң «Социал-демократен» дээр солунунуң 1906 чылдың июнь 9-та үнген дугаарын көрген бис. РСДРП-ниң IV съездизиниң дугайында отчётту оон барык бүгү арнында парлаан болган. Оон эгезинде мынчап бижээн: «Орус конгресс Стокгольмда. 1906 чылдың апрель 23—май 8». Чажырарын бодааш, съезд доозулганының соонда чүгле бир ай эртkenде көзүлдүрүп келген отчётта чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле Ленинниң чугааларын допчулап, тайылбырлап парлаан болган.

Съезд болза, Барнхюстан кудумчузунда Улустуң бажыңынга эрткен. Швед профэвилелдериниң болуп турган ол бажың камгалап артынмааны хараадаанчыг. Ооң орнунга 1956 чылда бажың тудуп эгелээн болгаш ол ам барык доозулган.

Хөй ажылын швед ажылчын шимчээшкининге В. И. Ленинниң салдарының өөрениринге тураскаадып бижээн «Вор тид» дээр марксисчи журналдың редактору Кнут Бекстрем Россияга 1905 чылдың революциязының соонда болгаш ылаңгыя РСДРП-ниң IV (каттышкан) съездизиниң соонда Ленинниң ады Швецияга калбак сураглыг апарган деп айыткан. «Бистиң-биле кожа улуг чуртта — Россияда революцияның баштыңчызы ол апарган. Ол революция ыткыр чаңгы-биле Стокгольмга чаңгыланып келген».

В. И. Ленинниң Стокгольмга дараазындагы барыышкыннары 1907 болгаш 1910 чылдарга хамааржыр. 1907 чылдың майда РСДРП-ниң V съездизинче бар чорааш, Владимир Ильич Швецияга чораан. Стокгольмга барып, Н. К. Крупскаяга ужуражыр болгаш оон соонда Швейцарияже чоруптар дээш анаа ол-ла чылдың декабрьда база дагын баар ужур Владимир Ильичиге таварышкан. Авазы-биле болгаш угбазы Мария Ильинична-биле ужуражып көржүр дээш В. И. Ленин 1910 чылда Стокгольмга барган.

Россияга революция үнүп келген 1917 чылдың февральдың төнчүзүнде В. И. Ленин Швейцарияга турган. Революцияга шуут киржир төлээде, ол Россияже чүткүп турган. В. И. Ленинниң оруу Германияны, Швецияны болгаш Финляндияны таварты чыткан. 1917 чылдың апрель 13-те Ленин Стокгольмга чедип келген.

В. И. Ленинни Стокгольм вокзалынга уткааның тырттырган фоточурук ол үеден бээр артып келген. Эштеринге болгаш өннүктеринге хүрээледип алгаш, Владимир Ильич орук таварты бар чоруур. Дүргени сүргей базып бар чыдар. Ильичиниң оң талакы холунда — майгын-даяңгыш. Солагай талазында чугаалажып чоруур кижизинге Ильич бир-ле чүве чугаалап чоруур. (Ол чурукту көөрге ындыг).

Стокгольмга каш хүннер саадаарын швед эштери Владимир Ильичиден дилеп турганнар. Ленин үе-шак безин чидирерин күзевээн. Стокгольмнуң «Политикен» солунунуң 1917 чылдың апрель 13-те бижээниниң ёзугаар алырга, эң-не чугула чүве—Россияга дүрген-не чеде бээри ол болур деп, ол онзалап демдеглеп турган. Хүн бүрүзү чугула үнелиг деп, Владимир Ильич чугаалаан.

Ол-ла хүн, апрель 13-түң кежээзинде, Владимир Ильич Хапаранда таварты Финляндияже болгаш оон соонда Петроградче чорупкан.

Стокгольмга каш-ла шактар доктааган хирезинде безин Владимир Ильич онза хөй чүүлдерни кылып четтикен. Ленин-биле ужуражыышкын болгаш беседалар швед эштерниң сагыш-сеткилин аажок хайныктырган болгаш швед ажылчын шимчээшкининге улуг ужур-дузалыг болган.

1917 чылдың чазынында ол кайгамчыктыг хүнде Стокгольмга В. И. Ленинниң чоруп чорааның дугайында солуннар отчёттары болгаш швед ажылчын шимчээшкининиң хоочун кижилериниң сактыышкыннары камгалаттынып арткан. Аныяктарның чөөн үзелдиг социал-демократтыг эвилелиниң «Стормклоккан» солунунуң корреспондентизинге Владимир Ильич харыы берген. Россияда революцияның перспективаларын кедергей тода болгаш чайгылыш чок шыны-биле ол харыыда чырыткан.

Ильичиниң доктааганы «Регина» гостиницага швед социал-демократтыг төлээлекчилер-биле В. И. Ленинниң беседазының дугайында отчётту «Политикен» солунга 1917 чылдың апрель 14-те парлаан.

Швед ажылчын шимчээшкининиң Владимир Ильич боттуг, тодаргай сонуургап турганы отчёттан илдең. Чаа чөөн-социалистиг партияны Швецияга тургузарының белеткели-биле В. И. Ленин кичээнгейлиг танышкан болгаш ол дээрге Каутский ёзузунуң партиязы эвес, харын ажылчын дайынчы партия болзун деп күзелин илергейлээн.

Швед эштер — ол ужуражыышкынның киржикчилери Владимир Ильич-биле ол ужуражыышкынның тодаргай байдалын бүгү амыдыралында, сагыш-сеткилинде кадагалап артырган.

Ильич-биле ийи удаа ужурашкан швед ажылчын шимчээшкининиң хоочун ажылдакчызы Хуго Силлен бистерниң-биле беседазынга мынча деп чугаалаан:

— Стокгольмга 1917 чылдың апрель 13-те Ленин-биле мээң баштайгы ужуражыышкыным-на сагыш-сеткилди уттундурбас кылдыр хайныктырган. Оон мурнунда Ленинни оон чамдык чүүлдерин болгаш бирги ээлчегде эштерниң чугааларын барымдаалап билир чораан мен. «Регина» гостиницага Ленин доктааган. Кезек эштерим-биле кады анаа чеде бээримге, Ленин болгаш ооң кады чоруур өөрү швед социал-демократтарның төлээлекчилери-биле чугаалажып олурганнар. Владимир Ильичиге чылыг байыр чедирген бис. Бистерни ол кончуг кичээнгейлиг көрген. Чай-кызыг чок турза-даа, бистиң аныяк социал-демократтарның ажылын сонуургап көөр үе-шакты ол тып алган. Удатпаанда-ла кол вокзалче чоруткаш, Ленин-биле болгаш ооң эштери-биле байырлажып чарылгаш, революсчу демиселге олар чедиишкинниг болурун күзээн бис.

— Ийиги удаа Ленин-биле Коммунистиг Интернационалдың II конгрезинге ужурашкан мен деп, Хуго Силлен үргүлчүлеп чугаалаан — Революсчу дайынчы партияны тургузарын бистерге, шведтерге, Ленинниң күзеп чугаалааның утпаан мен. Ленинниң чугаазы революсчу ажылды кылырда, меңээ орук айтыкчызы болган.

Стокгольмдан В. И. Ленинни үдээниниң «Политикен» солун 1917 чылдың апрель 14-те үнген дугаарынга тодаргай болгаш сеткил өөрүнчүг кылдыр чуруп бижээн: «Төрээн чурттунче чоруп турар кижилер кайгамчык эки хөөннүг турганнар, оларның бүгүдезиниң хөректеринге революсчу кызыл демдектер бар тургулаан. Платформага хайныышкынныг, хөй янзы үннүг чугаалар дыңналып турган. Сөөлгү минутага чедир чөвүлежип, санал-оналдарны солушкан. Ленинниң онзагай хевирлиг бажы сонгадан көстүп олурган. Ол дээрге кичээнгейниң төвүнге турган болбайн аан. Интернационализмниң кайгамчыктыг баштыңчызы—Ленинге тураскаадып, бир оратор поезд чоруурунуң мырыңай-ла мурнуу чарыында соруп кирген көдүрлүүшкүннүг чүве чугаалаан. «Интернационал» чаңгыланып турган. Бүгү-ле кижилер өөрээн сүртээшкин-биле ырлажып турган. Кызыл тукчугаштарны вагон сонгаларын өттүр чайгап тургулаан. Даш-шимээн болгаш ыры дээрге Чөөн-чүкте улуг революцияның чаңгыланыышкыны ышкаш болуп турган. Поездиниң баштайгы шимчээшкини-биле кады-ла шведтер революцияның алдары дээш йөрээл салган, ынчангаш орустар база ону улуг көдүрлүүшкүн-биле деткээн. Хосталган Россияның салым-хуузун удуртур чорукту боттарынга алыр кижилерни алгаш, поезд чорупкан.

И. МОКРЕЦОВ.

Совет-ирак найыралдың чайыннанчак көргүзүүшкүнү

БАГДАД. СЭТА-ның тускай корреспондентилери **Е. Егоровтуң** болгаш **И. Березниковскийниң** дамчытканы болза: Багдадка чоруп турда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянның алдары дээш ирак-совет найыралдың ниитилели апрель 15-те улуг хурал кылган. Ниитилелдиң кежигүннери, Ирактың сураглыг хөй-ниити ажылдакчылары, ирак интеллигенцияның хөй санныг төлээлекчилери, профэвилелдериниң баштыңнары, журналистер совет үлетпүр делгелгезиниң театрының улуг залынга чыглып келгеннер.

Ирак Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле болгаш Н. С. Хрущевтуң база Абдель Керим Касемниң портреттери-биле театрның сценазын шимеп каан. «Ирак-совет мөңге найырал чечектелип турзун!», «Хүндүлүг аалчы, Анастас Микоян, кирип моорлаңар!», «Бүгү делегейге тайбың делгерезин, дайын чок болзун!» деп кыйгырыгларлыг плакаттарны залда аскылаан.

А. И. Микоян, ирак-совет найырал ниитилелиниң даргазы Ахмед Джаафаф аль-Аукати, шүлүкчү Мухаммед Салис Бахр аль-Улюм, ниитилелдиң административтиг чөвүлелиниң кежигүнү Наджад Ахмед Азиз, ССРЭ-ниң Иракта элчини Г. Т. Зайцев диңмиттиг адыш часкаашкыны болуп турда, президиумде олуттарны ээлеп кеннер.

Сураглыг ирак бижикчи Салех Салман байыр чедирип чүве чугаалаан. Ирак-совет найырал ниитилелиниң даргазы Ахмед Джаафаф аль-Аукати А. Микоянга байыр чедирген. Шынчы өннүү болгаш бүгү делегейде тайбыңның база айыыл чок чоруктуң камгалакчызы — улуг Совет Эвилелиниң улустары-биле найыралга ирак улус чаңгыс эп-сеткилдиң байырын чедирип турар. Бистиң чуртувуска, бистиң улузувустуң оолдарының аразынга келгениңер дээш бистер силерге байыр чедирип тур бис, эргим Анастас Микоян. Бистиң улустарывыстың найыралы бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруунуң эрге-ажыктарынга быжыгып болгаш чечектелип турзун. Бистиң совет өннүктеривиске алдар, бистиң улуска алдар!—деп ол чугаалаан.

А. Микоянга, Ирак Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразынга мөңге найыралга тураскааткан шүлүктерин шүлүкчү Мухаммед Салис Бахр аль-Улюм номчаан.

А. И. Микоян микрофонга чоокшулап чедип келирге, залга диңмиттиг адыш часкаашкыны база катап чаңгыланып үнген. Хүндүлүг аалчыга алдар кылдыр, Ирак биле Совет Эвилелиниң бузулбас найыралынга алдар кылдыр анаа олурушканнар шуптузу чаңгыс үн-биле йөрээл салып турганнар. Совет улустуң болгаш Совет чазактың мурнундан А. И. Микоян Ирактың улузунга болгаш чазаанга ак-дуңмалышкы изиг байырны чедирерге, диңмиттиг адыш часкаашкыны диңмиреп үнүп турган. Ирак улустуң болгаш Азияның, Африканың өске-даа улустарының национал-хосталгалыг демиселинге совет улустуң ханы сеткил-сагыш каттыжыышкынының дугайын ол чугаалаан.

Ирак Республика хостуг чурттарның хүрээлеңинде хүндүлүг черде турарын демдеглээш, А. И. Микоян бодунуң чугаазынга Ирак Республиканың чазааның даштыкы политиказының принциптерин Совет чазактың чүүлдүгзүнүп турарын айыткан.

Совет-ирак найыралдың ниитилели ийи чурттарның аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдериниң талазы-биле хүндүлүг сорулганы күүседип турарын чугаалааш, А. И. Микоян ниитилелдиң ажылынга чедиишкинниг болурун күзээн.

Соок дайынның дожу эрип-эстип турар, найыралдың болгаш тайбыңның кужу реакцияның, дайынның күштерин тиилеп турар ындыг хүннерде бүгү делегей чурттап турар деп А. И. Микоян чугаалаан. Совет чазактың баштыңы Никита Сергеевич Хрущевтуң тайбың дээш демиселге улуг ролюнуң дугайын чугаалай бээрге, А. И. Микоянның чугаазын диңмиттиг адыш часкаашкыны үзе кире берген.

А. И. Микоян бодунуң чугаазын доозарда, бүгү залдың диңмиттиг адыш часкаашкынының адаа-биле мындыг йөрээлди салган: «Совет Эвилелиниң болгаш Ирак Республиканың улустарының аразында найырал делгерезин, бүгү делегейге тайбың делгерезин!».

Совет аалчыга ийи ирак уруглар барып, чечек тыпсырга, диңмиттиг адыш часкаашкыны база катап эгелээн.

Хуралдың соонда концерт болган. Ирак улустуң музыказын болгаш танцыларын көргүскен.

ССРЭ-ниң Багдадта элчин черинге Касемниң чорааны

БАГДАД. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоянның чалаанын ёзугаар Ирак Республиканың премьер-министри Абдель Керим Касем ССРЭ-ниң Багдадта элчин черинге апрель 14-те кежээ барып чораан.

«Н. С. Хрущевтуң Индонезияга чоруп турганы», «Н. С. Хрущевтуң Индияга чоруп турганы» болгаш «А. И. Микоянның Куба Республиказга чорааны» деп совет документалдыг кино-чуруктарны көөрүнге ол олурушкан.

Финляндияның Коммунистиг партиязының XII съездизи ажыттынган

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Апрель 15-те Хельсинкиге Финляндияның Коммунистиг партиязының XII съездизи байырлалдыы-биле ажыттынган. Культура Бажыңының залынга 278 төлээлер, 500 аалчылар чыылган. Аалчыларның аразында СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү болгаш секретары Л. И. Брежнев, СЭКП-ниң Ленинград хоорkomунуң бирги секретары Г. И. Попов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы В. П. Терешкин олар составтыг СЭКП-ниң төлээлери база ол ышкаш Кыдат Улус Республиканың, Францияның, Италияның, Польшаның, Венгрияның, Швецияның, Данияның, Норвегияның болгаш өске-даа чурттарның коммунистиг, ажылчын партияларының төлээлери бар.

Съездиге Төп Комитеттиң ажыл-чорудулгазының дугайында отчётту дыңнаар болгаш чугаалажып көөр, партияның удуртур органнарын соңгуур болгаш дараазындагы үе-чадада партияның сорулгаларын база политиказын тодарадып турар доктаалдарны хүлээп алыр.

Отчёттуг илеткелди Финляндияның компартиязының чиңгине секретары В. Песси кылган.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ 30 чылы» (улуг залга): **«Бистер — Унтернинди»** — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. **Биче залга: «Бодунга билдингир»**— 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Ыттыг кадын» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Восток: «Жеребенок» (**«Кулунчак»**), «Пастук» (**«Кадарчы»**) — 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Бай-Тайга районда Кара-Хөлдүң өөжү. Фотоэтюд **Д. Мижиттиң.**

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

Областың хөгжүм-шии театрының артистери Барыын-Хемчик районда «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң төвүнге «Мээң аалым» деп шииниң көргүскен. Колхозчулар болгаш көдээ интеллигенция колхоз амыдыралының дугайында шииниң улуг сонуургалбиле көргеннер. Колхоз бүдүрүлгезинге ак-сеткилдиг ажылдавас, чалгаа колхозчунуң ролюн артист эш Моңгалбиниң ойнааның көрүкчүлер дыка сонуургааннар.

Колхоз амыдыралының дугайында шак ындыг солун шиилерни моон соңгаар көргүзүп турарын колхозчулар артистерден улуу-биле дилээннер.

М. ЧҮЛДҮМ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Арыг-Бажы сес чыл школазының 1960—61 өөредилге чылында одаар ыяжын «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозтуң колхозулары белеткеп турар. Колхозчулар суббота болгаш дыштаныр хүннерде организастыы-биле ажылдап тургаш, 630 кубометр ыяшты хап белеткээн болгаш оон 250 кубометрин школа хериминиң иштинде сөөртүп чедирген.

С. КОМБУ.

* * *

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозта көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери клуб эргелекчизи эш Дамдынның удурткалгазы-биле ол-ла районнуң Ийи-Меде Ленин аттыг колхозтуң төвүнге солун концертти көргүскен. Концерт дыка солун болган. Концерттиң программазы янзы-бүрү чаа, солун номерлер-биле долдунган. Уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң онзагай талантылыын болгаш клуб эргелекчизи эш Дамдынның концертти тургузуп, ону удуртур талазы-биле мергежилдиин иймежилер демдеглээн.

О. ДИИСПЕЙ.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозта Үрбүн чеди чыл школазының 1960—61 өөредилге чылында одаар ыяжын эш Байыр-оол удурткан 12 кижи составтыг колхозчулардан тургустунган бригада белеткеп турар. Ол бригада 420 кубометр ыяшты машина оруунда хап тургускан. Олар В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болур хүнүнге чедир школаның 900 кубометр одаар ыяжын хап доозар дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Докпак, Күнзенмаа, Маадыр-оол дээн ышкаш хүн нормазын ажыр күүседип, мурнакчы ажылдап турарлар хөй.

Н. НАМАЙ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Демиселдиң болгаш каттыжыышкынның хүнү

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның ажылчы чоннарының революстуг конфедерациязының органы — «Вангардиа обрера» солун делегейниң ажылчы чоннарының хүнү—Май 1-ниң байырлалының чоокшулап олурарын холбаштыр бүгү куба улуска чагаа парлаан. Ында чугаалап турары болза:

«Кубаның улузунга болгаш ажылчы чоннарынга бо чылдың Май 1-зи онза ужур-дузалыг. Бистиң чуртувуста белуп турар ханы революстуг чаартылгалар-биле холбаштыр ол алдарлыг хүн чаа утка-шынарны болгаш байдалды ап турар.

Бистиң чуртувустуң төөгүзүнде бир-ле дугаар революсчу чазак эрге-чагырганы башкарып турар. Ынчангаш ол чазак ажылчы чоннарга болгаш улуска бараан болуп, ниити эчис сорулганы, а тодаргайлаарга — чаа күрүнени тургузарын чедип ап турар. Ол күрүнеге ажылчы чоннар шаандакызы ышкаш мөлчүттепес болгаш тараачыннар боттарының ажылдап кылып турар черлеринге ээлер болур. Анаа чурттуң хөгжүүрүнге болгаш ажыл чок чорукту узуткаарынга эргежок чугула үлетпүр бүдүрүлгелери тургустунар. Ол күрүнеге чырыдыышкын болгаш культура улуска бараан болур. Революстуг чазактың сорулгазы болза, бодунуң салымын хуузунда тодарадыр эргелиг, бодунуң хамаарышпас черуун шыңгыы камгалаар, империалистиг тергиидelden хамаарышпас, хостуг күрүнени тургузары болур...»

Ында оон ыңай чугаалап турары болза: «Май 1-ниң хүнү улуг көдүрлүүшкүннүң болгаш революцияның күштерин патриотчу ёзу-биле мөөңнээриниң хүнү, ажылчыннарның каттыжыышкынының болгаш демиселиниң хүнү болур...

Бистиң бөдүүн кижилерниң революциязы ол бөдүүн кижилерниң холдары-биле ол-ла бөдүүн кижилерниң эрге-ажыктарын барымдаалап боттанып турар деп бистиң кол командылакчывыс Фидель Кастро чугаалаан. Ол революция бүгү улустуң чаңгыс эвинге болгаш Латин Американың бүгү делегейниң улустарының аразында эп-сеткил каттыжыышкынынга даянып турар, ынчангаш Май 1-зиниң байырлалы-биле холбаштыр оларга ак-дуңмалышкы байырывысты чедирер бис.

Майның 1-зи делегейниң улустарының эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү болур, ынчангаш бүгү делегейниң күш-ажылчы улустары, ылаңгыя Латин Американың күш-ажылчы улустары Кубаның революциязынга боттарының эп-сеткил каттыжыышкынын болгаш боттарының деткимчезин илередир....

Кубаның күш-ажылчы улузу бодунуң талазындан Латин Америкада ам-даа туруп турар каржы корум-чурумнарга удур маадырлыы-биле демисежип турар улустарга, мөлчүгделге, даштыкы дарлалга удур, сөөк-язы ылгаарынга удур, демократия болгаш национал хостал дээш демисежип турар бүгү-ле улустарга эп-сеткил каттыжыышкынын илередир».

Кубаның ажылчы чоннарының конфедерациязының национал күүскомунуң кежигүннери Чиңгине секретары Давид Сальвадор баштаан ук чагаага ат салганнар.

Май бирге белеткел

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның ажылчы чоннар конфедерациязының кыйгырыын ёзугаар Май 1-ниң байырлалынга белеткел бүгү чуртта идепкейлиг чоруп турар. Байырлалга холбаштыр профэвилел организацияларының хуралдары Гаванада болгаш Кубаның өске-даа хоорайларында эртип турар. Кубаның революциязын камгалаарынче болгаш улам ыңай хөгжүдеринче боттарының чайгылыш чок тура-соруун илередир, Фидель Кастро баштаан революсчу чазакты бир эп-сеткилдиг деткиир деп конфедерацияның май 1-ге кыйгырыы-биле Кубаның ажылчы чоннары чөпшээржип турарын илередип турар.

КЫЗЫЛДА КҮРҮНЕНИҢ БАШКЫ ИНСТИТУДУНУҢ ЗАОЧНЫЙ САЛБЫРЫ

Педагогика факультединге ортумак билиглиг кижилерни немей хүлээп алырын чарлап тур. Кирерин күзээннер боттарының билдириишкиннерин дараазында бапсырылгалар-биле кады директорнуң адынга киирер:

Автобиография, бышкан билигниң аттестады азы диплом (боду-биле), чурттап турар черинден шынзылга, күш-ажыл дептеринден ушта бижиишкин, ажылдап турар черинден характеристика, дөрт тырттырган дөрт чурук (хемчээли 3×4 см), эмчи шынзылгазы.

Кирериниң шылгалдалары август айның 1-ден 15-ке чедир дараазында эртемнерге болур: орус дыл болгаш литература (аас-биле, бижимели-биле), сан (бижимели-биле), ССРЭ төөгүзү, даштыкы дыл.

Айыттынган факультетке өөрениң-биле чаа хүлээп алдынган кижилер бо чылдың декабрь айның 26-дан эгелээш 1961 чылдың январь 10-га чедир тускай кичээлдерни эрттирерлер.

Институттуң заочный салбырының турар чери: Кызыл хоорай, Авиация кудумчузу 1.

Дирекция.

Нина Маныжыкты канчап тып алганыл

Нина Монгуш диспейге ынак. Ооң оолдарын ол онза чарашсынар, олар-биле даңгаар-ла ойнаан чоруур! Чада кырынга алгырып орган диспей оглун көрүп каан.

«Мяу, мяу!»—сүт дилеп олур сен бе? Хөөкүйнү мону—деп частыктааш, Нина эптиг тудуп, бажынынче алгаш барган. А ында ооң ийи харлыг дуңмазы Мерген-оол диспейжигешти кончуг сонуургаар, кавайындан тургаш-ла ойладыр, ойнаараккылаштыр кужактапкан суг чоргулаар. Уругларның дириг ойнаарагы элээн каш хонукта анаа эки ажаалгага турган. Ооң соонда Нина ону даштыгаа үндүргеш, кады ойнап турган эжинге белек кылдыр берипкен. Хаайында ак салдарлыг, хоюг дүктүг, кыр диспей оглун тып алырын ол күзээн, ооң кырган авазының бажыңында ындыг диспейни ол көрген-даа.

Бир кежээ Нина школадан чанып орда, хаалга чанынга мөңгүннелчек кыр диспей оглу шөйүлдүр базып чораан.

—«Кымга-даа бербес мен, мону «маныжык» деп адап алыйн, черде чоруур диспейни маны деп адаарын башкым меңээ чугаалаан—дээш, ону уруг өөрүшкүлүг тудуп алган. Нинаның бажыңынга диспей оглу ийи неделя ажыг турган. Уруглар ону хол-биле тудуп, үргүлчү эргеледип турганнар.

Вторник хүнде эртен Нина школаже чоруур деп белеткенип тура, оң талакы чаагының аажок кижээнин эскерип каан. Көрүнчүкке көрдүнерге, ында казырыктылчак кызыл шивишкилер, бажының кастынында кызыл долбааннар база көзүлгүлээн.

Авазы оларны көрүп кааш, уруун эмнелгеже дораан апарган. Ооң чаагы болгаш бажының чартыы дарылгалыг, Нина ону диспей оглундан чыпшырып алган, ол бак аарыгдан Мерген база чайлаваан—ооң чаактары бөрбейгилей берген, мойнунда болгаш холдарында кызыл шивишкилер, долбааннар, а дыдыраш дүктүг бажында тас черлер бар болгулаан. Эмчиниң сүмези-биле Маныжыкты мал эмчизинге апарганнар. Анаа ону шинчиирге аарыг чери билдинмээн. Караңгы черге тургускаш, күштүг чырыткы-биле көөрге хаайының кежи боржаалыг болган—диспей оглунуң чажыт аарыы уругларга ынчаар халдап неттерээн-дир! Ооң дүгүн микроскопка шинчиирге шупту чөржектелип калгылаан болган.

Кудумчуга чораан диспей оолдарынга дээп болбазын Нина ынчан эки билген. Бажының дүгү чер-черден тазаргылап туруп бээрге, ону шуут тазарты чүлүдер ужурга ол таварышкан. Дарылгазын рентген херелинге дөгеп эмнедип эгелээн. Ооң школаже баарын эмчи бүдүн чартык ай иштинде чөпшээревээн. Мерген-оолду база-ла яслиже үр үеде киирбейн турган.

Ээзи чок диспейлерден уругларны кичээндирериниң чугулазын Нинаның чижээнден тодаргай көрдүвүс. Боржаалыг дарылгага, ылаңгыя диспей оолдары хөй удаа таварышкан болгулаар. Ол бак халдавырны кадык диспей өскелерден-даа чыпшырып алыр. Уругларны диспей-биле кажан-даа ойнатпаза эки, дүне ону уруг чанынга чыттырбас херек. Боржаалыг дарылга уругларга чүгле диспейден эвес, харын ыттан, инек, чылгы малдардан база чыпшынып болур. Ынчангаш ол амытаннарга дээп, оларны туткан соонда холдарны дораан саваннап чугза чогуур.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00142.

Чагыг № 1090. Культура эргелелиниң типографиязы.